

SOBOTNA PRILOGA

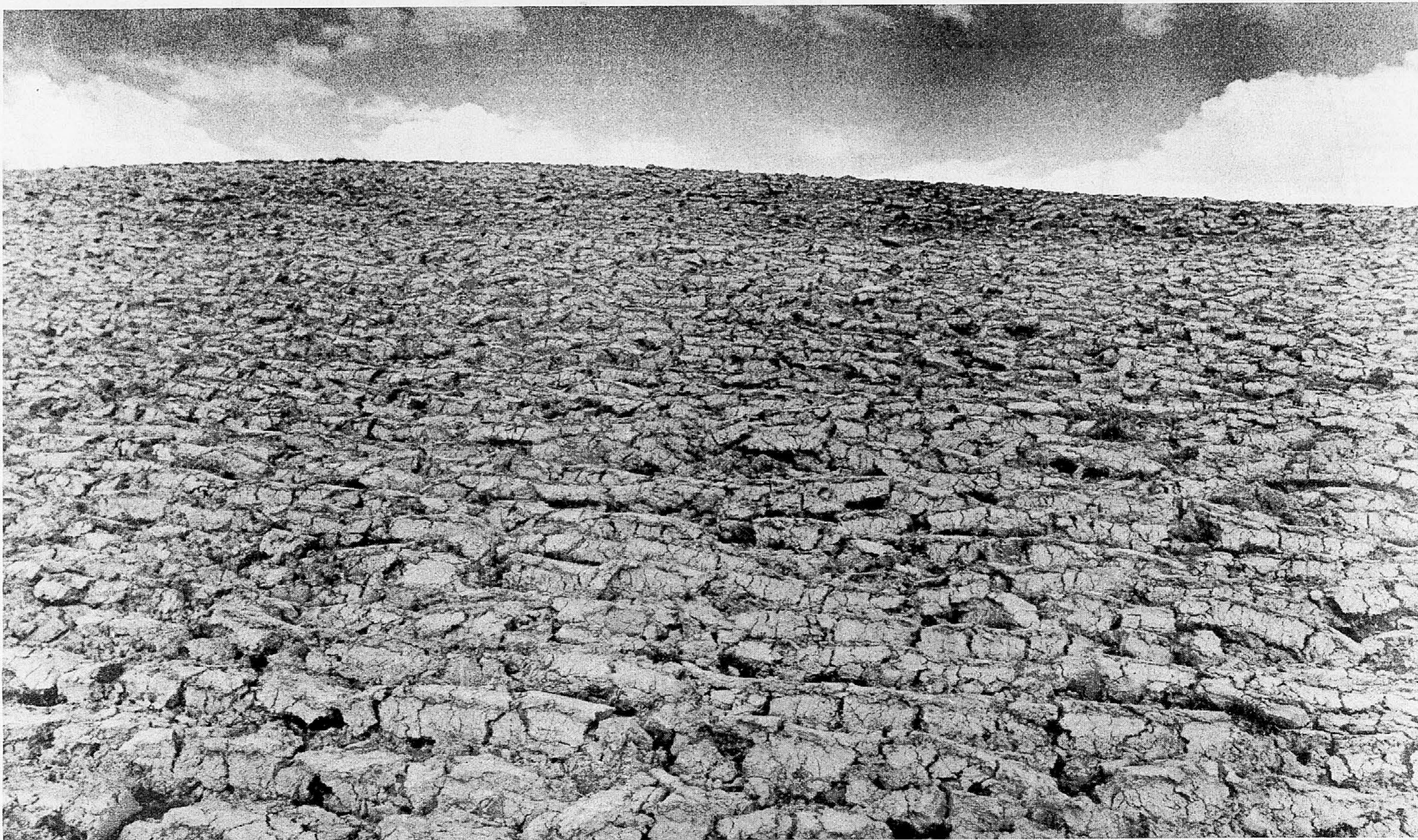

Foto: Joco Zmarič

Barantanje s sušo

P

red desetimi leti, ko je tedanji zvezni kmetijski minister Sava Vujkov po službeni dolžnosti obiskal Slovenijo, da bi se približe seznanil s težavami slovenskega kmetijstva – te so že tako ali tako kar stalnica dogajanja v naši zgodovini – in je obiskal celo nekaj izbranih kmetov, je z gledni predstavnik slovenskega kmečkega stanu v Savinjski dolini kaj čudno pogledal »svojega« ministra, ko ga je ta pobaral, kako je kaj z namakanjem. Z zadrego zaradi ministrovega nepoznavanja slovenskih naravnih razmer in pogojev dela našega kmeta so tedanji (mnogi so še sedaj) slovenski kmečki politiki prav na hitro opravili. Nevednemu primeru, ki je na vladni stolček prilezel iz vojvodinske ravnice, pač niso mogli zameriti, če je kmeta pod Alpami vprašal kaj tako neslanega.

Toda če bi v Sloveniji že tedaj resneje razmišljali o namakanju obdelovalnih površin, o možnostih, ki nam jih v sušnih letih, kot je letošnje, ponujajo različni vodni viri, danes najbrž ne bi poslušali vsak dan višjih števk o milijardni škodi. Po ciganskem reku, da si sonce in dež tako ali tako, podajata roke, je bilo pač najpreprosteje in za vsak primer, kot kaže, tudi politično modro ne razmetavati denarja za nekaj, kar pravzaprav ni tako nujno potrebno. Bilo. Zdaj, ko že drugo leto zapored govorimo in pisemo o suši kot nacionalni naravni katastrofi in ko za namakanje in osuševanje kmetijskih zemljišč izsolani ljudje vsak trenutek lahko postrežejo s podatkom, da smo v Sloveniji v zadnjih enajstih letih pravzaprav doživeli že pet močnih suš, naj bi končno dozorel čas za sprejem nacionalnega programa o namakanju. Takšnega, ki nas bi naposled pomaknil navzgor z dna lestvice evropskih držav, ki namakajo kmetijske površine. Po tem programu naj bi, ko bo (če sploh bo) sprejet in denarno podprt, v desetih letih usposobili za namakanje famoznih 100.000 hektarov obdelovalnih površin (zdaj je za namakanje usposobljenih le 6000 hektarov). Toda za tako smelo zastavljen projekt bi potrebovali tudi denar, veliko denarja. Po izračunih, ki jih je zdaj slišati, bi potrebovali vsaj 600 milijonov mark. Pri denarju, še zlasti pri tako velikih zneskih, pa se spet lahko hudo zatakne. Res pa je, da je strošek načrtovanega namakanja primerljiv s škodo, ki jo povzroči kme-

tijstvu in z njim državnemu gospodarstvu že ena tako katastrofalna suša, kot je letošnja. Mar ni že to dovolj zgovoren podatek o rentabilnosti tovrstne naložbe.

Država, ki ji uspe ob najbolj katastrofalni suši zadnjih sto let nadrobno »lačnim« komajda kaj več kot za pest zrnja pomoči, pa še to le, če se potruzi biti nadvse objektivna in pravična, si brez tuje pomoči česa takega pač ne bo mogla omisliti. Tega se morebiti kar dobro zaveda tudi kmetijski minister, ki si je v hudo vročem času kmečkih groženj z zaporami cest kot skrajno obliko pritiskov na vlado, ki noče in noče poslušati in razumeti kmetov (nezadovoljnih zaradi odkupnih cen mleka, mesa), privoščil službeno potovanje v Izrael. Kmetom na barikadah je ta namakalni izlet kajpak šel hudo v nos. Upravičeno ali ne, toda dejstvo je, da jim minister, ki bi ga nezadovoljneži iz kmečke stranke zaradi višjih političnih interesov najraje kar odstavili (pri tem jim pride prav celo afera s prašiči), zdaj ponuja rešitev za sušno stisko v in po njej tudi s pomočjo izraelskega modela namakanja. Izkušeni Izraelcem zanesljivo ne manjka, toda pomoč in ustuge, ki so jih pripravljati ponujati in razdajati Sloveniji – zanesljivo ne brezplačno – so že posejale seme dvoma. Kar preveč diši tudi po vnaprej sklenjenih kupcijah, o katerih pa bi morala odločiti stroka in ne minister. Tudi neprimerljivost širokih in ne minister. Tudi neprimerljivost naravnih danosti za razvoj kmetijstva v obeh državah ne vzbujajo posebnega upanja za kakršenkoli uspeh projekta namakanja po izraelskem modelu.

Toda ugotovitev, da naj bi letošnja suša v kmetijstvu doslej že povzročila za skoraj 36 milijard tolarjev škode, bi lahko bile zadosten argument tudi za preprečevanje nejevernežev v vladi, da je dejavnosti pač nujno izdatneje pomagati. Takoj, zaradi blažilne posledice suše, in na daljši rok, da bi se izognili ponavljajočim se katastrofam. Ni izključeno, da so z vsakodnevnim dodatnim ocenjevanjem škode številke o njej pretirane. Izkušnje, ko je poštenost tudi v kmetijstvu kar prevečkrat padla na izpitu, so ljudi pač naučile, da je bolje pretravati, saj imajo le tako upanje, da bodo dobili vsaj nekaj družbene pomoči. Tudi lani smo namreč pisali o škodi, ki naj bi bila samo v kmetijstvu presegala celo 25 milijard tolarjev vrednosti. Kot se je pokazalo kasneje, le ni

bilo vse tako hudo črno. Kljub nespornemu dejstvu, da je suša dosegla obseg naravne nesreče (škoda, ki jo je povzročila, je bila pozneje okleščena na 17,5 milijarde tolarjev), pa je vsemu jadikovanju navkljub bila lanska letina kar dobra, pri nekaterih pridelkih celo zelo dobra.

Za lansko sušo pravijo, da je bolj prizadela posamezna območja Slovenije, letošnja pa, da je tudi zato huja, ker je prizadela vso državo. Toda mnogi, ki so te dni z vseh koncev Slovenije romali na kmetijski sejmi v Gornji Radgona, so ugotavljali, da je bila lanska podoba vsaj dela kmetijske pokrajine tod veliko bolj klavna. Nihče lani ni dvomil, da je največjemu in najbolj izpostavljenemu kmetijskemu območju v državi potrebno kar najbolj izdatno pomagati. Toda letos, ko je denimo za Vipavce štajersko-pomurski del ozemlja med Mariborom in Radgono prava oaza zelenih poljščin v primerjavi s povsem posušeni doma, je tudi takih dvomov več. Pa tudi priloznosti za politična kreganja pri razdeljevanju družbene pomoči je (bo) več.

Stvari ob pristoični slovenski nevoščljivosti seveda ne gre posploševati, veljalo pa bi se zamisliti nad ravnanjem vlade, ki do včeraj ni pokazala kakšne posebne zavzetosti za iskanje pomoči najbolj prizadetim. Suša z vsemi neprijetnimi posledicami (pomanjkanje pitne vode, požari, uniranje življenja v izsušenih vodotokih in jezernih, omejene možnosti pridobivanja električne energije, omejitve v pridelovanju hrane ipd.) pa je vendarle dejstvo, zaradi katerega bi morala tudi Slovenija ob očitem spremenjanju klimatskih razmer storiti kaj povsem določnega za boljše in predvsem učinkovitejše kljubovanje pojavi, s katerim živijo in ga premagujejo tudi drugod po svetu.

Voda postaja čedalje večja dragocenost za vse. Strokovnjaki z različnih področij, ki so ob letošnjih sušnih razmerah spet dobili priloznosti, da dokazujejo pomen skrbnejšega gospodarjenja z vsemi vodnimi viri, si že kar vneto skacejo v lase. Medtem ko v kmetijstvu s poudarjeno skrbjo načrtujejo izkoriščanje voda za stabilnejšo in večjo kmetijsko pridelavo, se energetiki bojijo za svoj kos kruha, ki bi jim ga morebiti želelo z večjim črpanjem vode pojesti kmetijstvo, svoj lonček pa že pristavljajo tudi naravovarstveniki. Treba se bo pač dogovoriti in

kar najbolj uskladiti interese z dovolj pametnim kompromisom za vse.

Če nič drugega, je sušno leto pri Slovencih vendarle okrepilo spoznanje, da brez namakanja preprosto ne gre več. Nujen bo kompromis med uporabniki prostora. Pa ne le pri snovanju projektov namakanja in zbiranju denarja za izvedbo programov v zvezi z njim. Mnogi pridelovalci hrane v državi se namreč prav dobro spominjajo leta nazaj poudarjene večnamenskosti akumulacijskih jezer in jezerc, ki jih v Sloveniji niti ni tako malo. Zgrajena so bila tudi za namakanja v kmetijstvu, pa so si sčasoma uporabno dovoljenje prilastili izključno ribiči, lovci in turistična dejavnost.

Zmote in slamparije preteklih let so zato lahko tudi dobra šola. V državi, ki bi na dokaj skromnih obdelovalnih površinah (le 0,14 hektara na prebivalca) rada zase pridelala čim več hrane, namaka pa vsega 0,94 odstotka obdelovalnih površin, si tega preprosto ne bo mogoče več privoščiti. Dragi hrana postaja po sušnih letih še dražja. Skrb za ohranjanje domače pridelave pa postaja s sprotnim krpanjem in reševanjem dogajanja tudi čedalje manj učinkovita. Pričakovanja kmetov, da jim bo država pri odpravljanju posledic naravne katastrofe pomagala neposredno z denarjem, pa še z debelim začimnim plaščem za vse, kar pridelajo, so namreč vse večja, sposobnost države, da to naredi, pa z gospodarstvom, kakršnega pač imamo, čedalje manjša. Kaj torej storiti?

Vlada je prvi gasilski korak ob letošnji suši sicer res naredila, ko je požegnala intervencijski uvoz krmnih žit, izbrskala denar za subvencioniran nakup krme in semen ter za zniževanje obresti za posojila, ki so jih najeli kmetje. Toda 1,9 milijarde tolarjev, kolikor znaša ta »prva pomoč«, je, ne glede na morebitno precenjenost škode letošnje suše, vendarle silno skromna pomoč. Posebej, ker bo razpršena in vsemu morebitnemu trudu za pošteno razdeljevanje pomoči najbolj potrebnim ob koncu komajda omeje vredna. Ob čedalje pogostejših in glasnejših zahtevah, da naj država poskrbi za ves odkup domačega pridelka, kakršenkoli že je, po cenah, ki so kajpak višje od svetovnih, pa je že jasno, kaj se nam obeta.

V večjem delu Evrope letos ne vedo za sušo. Letina je dobra, kar bi ob normalni odprtosti trga lahko pomenilo tudi dokaj normalno in ne pretirano drago (če sploh drago) oskrbo pri nas, zanjo pa bi, to je že treba priznati, porabili več deviz. Za brzdanje inflacije bi bilo to nujno. Toda, ker ob vseh nenormalnostih, spodbujenih s političnimi igricami in bojem za oblast, ni mogoče dati roke v ogenj, da bo šlo vse po pameti, se ne bi smeli čuditi, če bo zaradi prisiljenega preplačevanja vsega, kar ponuja domači kmetijski trg, čedalje več ljudi lačnih.

Neverjetna ležernost in mlačnost, ki jo ljudje pripisujejo vladi pri razreševanju najbolj kritičnih zadev, kakršna je tudi suša z vsemi razsežnostmi, je še toliko bolj poudarjena, saj se vlada z vsemi svojimi resorti v molku in nedostopnosti ljudi, ki imajo kaj povedati, a tega ne smejo, postaja že prav momeče. Čudno za današnji čas je tudi ravnanje predsednika vlade, ki si med sklicem redne novinarske konference po vladni seji, da poklicati izbrane novinarje državnih medijev zato, da jim povse, kar pač želi, da pride v javnost. Nič ne pomaga popravljanje vtisa z opravičevanjem, da je to pač potrebno zaradi nepotrebnega dodatnega vznemirjanja javnosti. Iskrenosti vladnih namer in iskanja poti za premagovanje krize se vselje potrjuje prav v dejanjih. Tudi tistih, ki so bila po junjskem kmečkem štrajku objuljena kmetijstvu in zaradi katerih naj delavstvo ne bi bilo preveč udarjeno po žepu.

Balkanski model poslovanja, na katerega spominjajo tudi vladna zagotovila o jamstvu države pri najemanju posojil za odkup letošnjega pridelka pšenice (ta je že zdavnaj v silosih, kmetje pa še vedno čakajo na denar, ki jim ga odkupovalci ne morejo dati, saj jim ga banke ne nakažejo, dokler nimajo podpisane jamstva države za omenjena posojila), je kaj slaba popotnica tudi vsem ukrepom za odpravljanje posledic letošnje suše. Pa tudi tistim, ki naj bi jih šele sprejeli, da bi se izognili ponavljajočim se tovrstnim naravnim katastrofam.

Marjeta Šoštarič

DIMITRIJ RUPEL

Ali je slovenska samostojnost zares ogrožena?

Danes se na Slovenskem veliko govori o ogroženosti slovenske samostojnosti. Na prvi pogled gre za spor med dvema političnima oz. ideološkima...

- 1. Desnica = brani Slovenijo
2. Levica = prodaja Slovenijo

Pogledov na preteklost in prihodnost Slovenije pa je v resnici več: od tod tak politični vrvež in nered. Si nacionalisti le prizadevajo ohraniti pridobitve slovenskega »prevrata«?

- 1. Ali nam nevarnost grozi zaradi lastne ne-pametnosti in zaradi brezbrzičnosti »protislovenskih« težnj doma?
2. Ali v Sloveniji grozi nevarnost od zunaj...

Ko Slovenci govorimo o nacionalni varnosti in o varovanju nacionalnih interesov, se spominjamo drugih držav, v okviru katerih smo nekoč živeli.

Vsak Slovenec, ki ima zdravo pamet, bo glede na vse to rekel, da se je treba upreti morebitni nevarnosti od zunaj in da je treba sleherno poigravanje s slovensko nacionalno varnostjo

obsoditi kot neodgovorno in ga nemudoma omejiti. Če se ne motim, večina odgovornih slovenskih strank in politikov obsoja iste, ki bi rešitve za nezadovoljstvo in vsakodnevne težave iskali v vprašljivosti slovenske državnosti.

Začudenje v zvezi z novejšimi trditvami, da je Slovenija ogrožena (ki imajo tu pa tam lahko tudi demagoško funkcijo), izvira predvsem iz pomankanja »otplivih« oz. preprosto razumljivih dokazov takšne ogroženosti.

2. Domača proizvodnja ogroženosti

Logično je, da so šibke in notranje sprte države bolj ogrožene od močnih in monolitnih. Nacionalna kriza lahko zamaje razpoloženje ljudi.

Za povolilni čas in za drugo Drnovskovo vlado je značilno razpoloženje negativnosti oz. stagnacije. Slovencem se v tem času ni nič posebno usodnega zgodilo, vendar je gospodarska proizvodnja še upadala, nezaposlenost in družbeni nemir (stavke), nezaprtenost in različne razkave javnega mnenja kažejo politično naveščenost, mladi Slovenci naj bi — po anketi Republike sodeč — obupali nad svojo perspektivo doma.

Vrstijo se aferi. Nobena se dokončno ne razreši. V javnosti se stopnjuje občutek nemoči in

nezaupanje v ustanove sistema. Ne glede na polemike iz najnovejšega časa menim, da je javnega pritiska na pravosodje še premalo. Spomimo se pritiskov, ki so prebudili italijansko pravosodje. Dolga leta in še nedavno tega je nemočno opazoval mafjske zločine, predvsem pa politično korupcijo.

Manjka občutek varnosti in malokje je čutili vzpon in zagon. Privatizacija še ne kaže učinkov, vendar bo po vsej verjetnosti družbeni nemir še povečala. Tujih naložb je malo, razlog za to je do neke mere v našem občutljivem geopolitičnem položaju, vendar — tako mi pravijo tudi predstavniki — tudi v nespodbudni zakonodaji, ki preveč spominja na socializem.

Poleg gospodarskega bi nujno potrebovali izobraževalni ali, če hočete, kulturni program. Naše šole se od socializma še niso kaj prida spremenile, številu visoko izobraženih Slo-

vencev je še vedno bistveno prenizko za evropsko konkurenco; slabo jezikovno znanje se kaže celo na najbolj izpostavljenem območju naroda, na televiziji. Vseprisodno je upoštevanje tradicionalnih obrazcev in varovanje »zatečenega stanja«.

Radikalne korake in reforme preprečuje nezdravo slogoštvu, ki ga utelêša sedanja »velika koalicija«. Poslanstvo te koalicije je bilo — kot je znano — čim bolj očitno, vendar učinkovito ohranjanje obstoječega in nagrajevanje kooperativnih partnerjev.

3. Objektivne nevarnosti in težave

Predstavniki vlade pravijo, da nam gre v primerjavi z drugimi bivšimi republikami SFRJ mnogo bolje in čedalje bolje. To je res. Toda za tiste, ki jih Jugoslavija ne mika, so merila evropske, ne balkanske države.

Med nevarnostmi, ki so deloma odvisne od

ravnarstva Slovenije, na prvem mestu omenjam problem sukcesije bivše Jugoslavije. Skoraj leto dni se tu nič ne premakne. Res je pomikanje pripravljenosti Ženevske konference o ES (da ne govorim o Srbiji) samo po sebi slabo znamenje; toda Slovenija je tu nerodna in premalo iniciativna.

Jugoslovanski kamen okrog slovenske vrata predstavljajo tudi nerешeni problemi s Hrvaško in Italijo. Nasprotujem gledanju, ki zaradi (povezanega?) pritiska sosednih držav ustvarja alarmantno razpoloženje, kot da gre za oblegano trdnjavo, ki jo je treba braniti za vsako ceno, tudi če bomo »jedli travo«.

Radikalne korake in reforme preprečuje nezdravo slogoštvu, ki ga utelêša sedanja »velika koalicija«. Poslanstvo te koalicije je bilo — kot je znano — čim bolj očitno, vendar učinkovito ohranjanje obstoječega in nagrajevanje kooperativnih partnerjev.

Slovenska politika bi morala vse svoje ravnarje prilagoditi dejstvu, da je Slovenija izredno majhen sistem, okrog katerega poteka intenzivno preurejanje vplivnih področij. Nemčija je — kot vse kaže — pokopala politiko vodilje Srednje Evrope, ki jo vidi kot isti faktor, ki se bo moral priključiti bodisi zahodni Evropski uniji (kar bi bilo za Slovenijo edino umestno) bodisi Srednjim državam (kar bi bosta postali stažne evropske mostu do Azije).

Za boljše poznavanje paradoksa, imenovane »uvod v slovensko politično jesen«, bi si lahko spodili naslednjo — seveda zgolj spekulacijsko — hipotezo:

Denimo, da se mariborski sodniki dokopajo do nekaterih neizpodbitnih dokazov o vpletenosti obrambnega ministra v nečedne in nezakonite posle, povezane z zloglasno afero z orožjem. Nato pa si postavimo vprašanje, kaj bi se v takem primeru zgodilo. Vprašanje je seveda mučno, vsaj toliko, kolikor bi bila mučna zadržka slehernega funkcionarja, ki bi moral — tako kot to predpisuje zakon — postopati do omenjenega ministra. Le malo se zamislimo, in bomo ugotovili, da smo tudi v demokratični Sloveniji ustvarili kasto intouchables, nedotakljivih. Podobno kot v nekdanji socialistično-samoupravljivi Jugoslaviji, kjer sta bila JLA in njen politični vodiljski (zvezni obrambni sekretariat) suvereni in edini »brez-madežni« instituciji. Torej, tudi v pravni državi, kakršna je naša, so nekateri bolj pravni kot drugi. Ta »prav« so si priborili delno sami (z nespornimi vojaško-taktičnimi uslugami v boju za neodvisnost, nato pa z vnaprejšnjim razkrinkavanjem vseh potencialnih kritikov ter z ideološkim obsojanjem sodnikov), delno pa na račun mističizma, ki omamlja osebnostno šibkejši del ljudstva in tudi pisemne intelligence v frenetičnem iskanju postkomunističnih karizmatičnih voditeljev, očetov Naroda, posebej obilnih simbolov neodvisnosti, ter zarotnikov in klik, ki s svojimi komploti permanentno ogrožajo državno neodvisnost.

Vzpostavljeno je stanje duha, kjer so argumenti pravne države in ustavnosti čedalje manj relevantni ali so celo snijljivi, so bili v teh usodnih letih edina svetla točka, ki nas je — tudi v obeh mednarodne skupnosti — prebrljivo razlikovala od drugih delov bivše Jugoslavije. Stanje duha, v katerem se končno tudi slovenski državljani — tako kot v Srbiji, na Hrvaškem in v Bosni — lahko opredeljujejo zgolj po trenutni simpatiji in antipatiji, z izbiro med enim ali temu nasprotujočim taborom. To je patos državljanske nestrpnosti, ki iz dneva v dan prerašča v ozračje — za zdaj le besedne — državljanske vojne. Sviri gredo že tako daleč, da je težko dojeti, ali gre res zgolj za izostren boj za oblast ali pa za načrtno rušenje minimalnega medsebojnega zaupanja s povsem neracionalnimi cilji, podobnimi tistim, ki navdihujejo zmagovalne vojvode, vožde in vaške caudille na kravem Balkanu. Res je, da je maskirni uniformi in orožja vse več.

Zato ni niti naključno niti brez pomena, da rumeni tabloid, ki notorno podpira nedotakljivega obrambnega ministra (od njega naj bi v zameno dobival senzacionalne očitke), mu posveča stran in ga svojimi cilji skupini bralcev predstavlja v nepozabni nekajendni bunker-ski uniformi s slabo prikrito željo, da bi ga v tisti macho — hollywoodski podobi videvali spet v živo, čimprej. In se z njo poistovetijo, tokrat med lovom na domače čarovnice, udbo-mafjence, sodnike, južnjake in anarholiberalce.

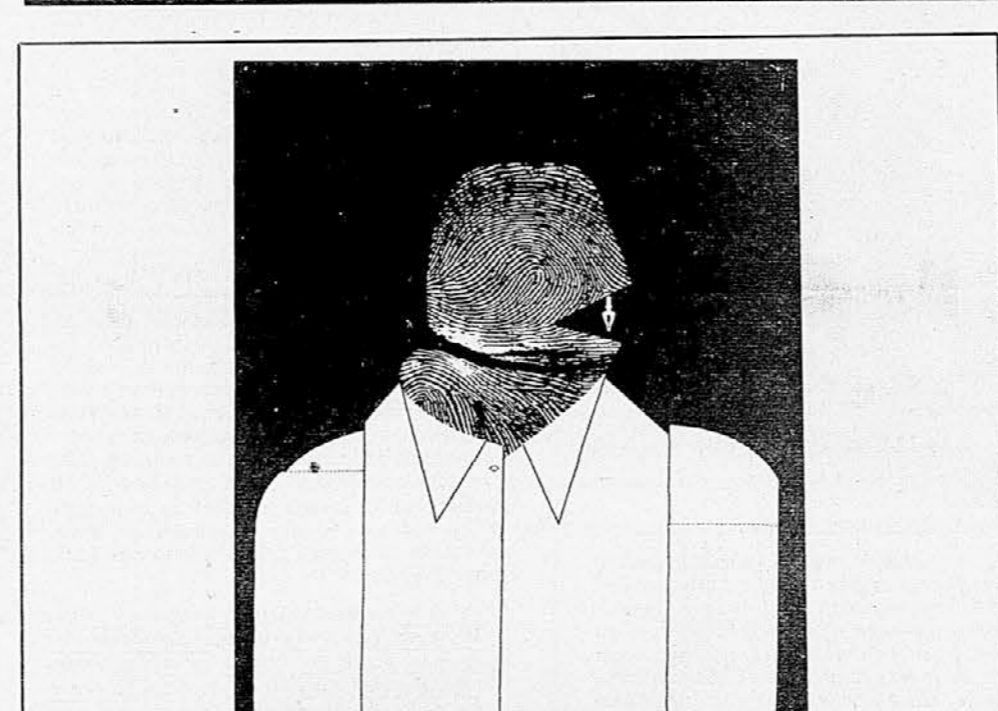
Zraven sliče pa še urednikov komentar, ki je — kljub jedrnatosti in pristranski poenostavitvenosti — verjetno ena najbolj zgornjih analiz fenomenov, imenovane Janez Janša.

Ta fenomen, pravni tabloidni urednik, ima svoj branik predvsem na podeželju. In čeprav uživa določeno podporo tudi med meščani, lahko med vrsticami razberemo, da se dekadentna sodrpa, ki ovira ideološko očiščenje Slovenije v Slovenec, zadržuje pravi v urbanih aglomeracijah. Naj torej podeželski vihar s svojo moralno močjo in z odrêteljem na čelu dokončno obračuna s ostanki nekdanjih struktur. Gorje tistim, ki so omogočili miselni prehod k večstrankarstvu in prepričili katarzo!

Če se ne bi nekaj podobnega dogajalo pred kratkim, bi celo utegnili pozabiti na protibrnkrajsko revolucijo v Srbiji. Vojvodini, Crni gori, kjer so podobna gestla in podobna socialna polarizacija (ruralna družba plus lumpenproletariat proti urbani inteligenci) urdila oblast raznih Miloševičev, Bulatovićev, Kertezov, Sešijev in Karadžićev.

Da se razumemo; »podeželje« ne pomeni nujno kmet. Podeželje je v tem primeru predvsem polje mentalne in duševne predispozicije k takolj uporabnim poenostavitvam družbenih in političnih dogajanj. Prostor, kjer je kolektivizem še zmeraj dominantni miselni vzorec in kjer demagogija in demagoški liderji najlaže naletijo na ploden teren. V njem učinkujejo predvsem manipulacije s polnesicami, ki

Zbeganost zmernih

predstalljajo pomemben del večkrat preteklozvene instrumentarija totalitarcev.

V Nemčiji tridesetih let je parola o »mračnih zariših centralah bogatih judo-marxistov« in »gnilih pluto-demokratov« spremljala nacionalsocijaliste k prevzemu oblasti, svetovni vojni, holokavstu in, naposled, porazu in nepoznamu bolečemu spoznanju kolektivne odgovornosti zaslepljene nacije. Nacistična rasistična propaganda je operirala s polnesicami; verjetno je razmeroma solidno držala predstava o nekoliko bogatejših Židih v weimarski splošni bedi. Zgodovina jih je bila namreč poučila, da je z dobrinami treba gospodariti previdno in spretno se zlasti, če se kot manjšina v nenaklonjenem okolju hočejo ohraniti. Nesprotno so držali tudi nekateri sumi o prevratništvu marxistov oziroma komunistov. In zelo verjetno ni bila povsem neutemeljena tudi ocena o skorumpiranih in dekadentnih demokracijah Zahoda. Vendar, ali je nekaj manipuliranih in poenostavljenih ocen opravilo vzpon moralnega in rasnega očiščenja Nemčije? Seveda, niti od daleč nečem primerjave Slovenije z weimarsko republiko. Mi vendar ne kupujemo cigarete za milijardo tolarjev! Edina podobnost v tej zgodbi je naraščajoča histerija, ki jo napuhujejo večkrat ponavljane in manipulirane polnesice o tako imenovani udobomafiji. Tudi sam mislim, da so intrige starih in novih, bolj ali manj organiziranih lobjev, ki skušajo ohraniti svoje finančne in druge pozicije, sem pa tja tudi z zakonsko spornimi prijemi, verjetno dejstvo. Ne le pri nas, in ne le v postsocialističnih državah. Udba je bila dejstvo, mafija pa še naprej širi svoje lovke na vseh področjih. Korupcija »klientelizem«, zloraba in goljuflje so bili in bodo verjetno ostali kronična bolezen vseh režimov oziroma državnih sistemov.

V demokratičnih državah so takšni pojavi nujno bolj razparčelirani obnem pa bolj izpostavljeni presoji javnosti. Govorili dalec le o eni udobomafijski centrali, ki naj bi vodila vse uvezane posle z gradimi nameni (npr. izničiti neodvisnost) je kratko malo imbecilno in zavajajoče. Dodajati temu še ideološko konotacijo, ki — glede na to, da se je slovensko levico, pa je do smrdu podobno nacionalsocijalističnim maniram.

Kaj bi vendar rekli, če bi zvedeli, da je neki bivši Demosov državni in minister, kot minister-pokrovitelj, na državni meji prisostvovali otvoritvi privatnega barakarskega dufreeja samo zato, ker je dober prijatelj lastnika trgovine in ker ima od tega prijateljska tudi materialne koristi ali je to že »mafjaštvo«? Ne. To so majhne umazanije, ki jih lahko najdemo na vseh političnih koordinatnih. Le sploh smo se malo po sedanjih in prihodnjih predvsem manipulacije s polnesicami, ki

Casinoja, od Elana do Splošne plovbe, od mariborskega orožja do grosupeljskega Trena. Videli bomo, da je moderna sintagma »udobomafija« v resnici skrajna (ruralna) poenostavitve, s katero se zamegljuje dejanski splet prakitimalnih dejstev, kjer pa lahko srečujemo majhne in velike spletkarje in mrhovinarje vseh političnih barv (sedanjih, oziroma nekdanjih pozicijskih in opozicijskih). Takšna »podeželska« dimenzija poenostavljanja je v Sloveniji vredna vse pozornosti, vendar iskreno upam, da ni nujno dominantna in odločujoča. Pravo podeželje, predano »garanju, strasti in veri« pa ni askmatično zaledje skušnjav tako imenovane »laičnega radikalizma« (v Italiji in Nemčiji so v tridesetih letih takemu ideologizmu rekli drugače), ki s kadilom obdaja obrambnega ministra. Zmerna katoliška kampanija je na podeželju tako močna, da jo bodo le teško spodkopali deklarirani »antiklerikalizem« Matenko-Lapovi patch» work skrajne desnice, zgodnje pubertetni zanos Podobnikove ljudske stranke ali kronična samovšena jezja širiranjih pisateljev. Slednjim le ne sme preveč zameriti, kajti pisatelj je treba vedno priznati pravico do jeze in poetičnih licenc.

Tudi Benito Mussolini je, kot laični radikalec in nacionalsocijalistični socialist, pri svojih prvih skorjnajših korakih užival podporo vsaj prvolevke italijanske literarne elite, posebno tiste, kateri sta takratna vodilna »mečkaca« (liberal- le Croce in marxist Gramsci) sled v nos. Med ducevejini podporniki so bili tudi zelo talentirani umetniki, npr. D'Annunzio in Pirandello. Zgodovina književnosti jih je absolutirala, politična malo manj. Janšev »podeželje« se sicer s tem ne konča. Za poseben estetski okrasek k urtvarjanju ministrove nicevjske karizme poskrbi še kakšen postmoderen modrec, ki ne pokriva svoje strasti do tragičnega heroja, ki širli iz podpovprečnega povprečja. In tukaj smo pri enem od najbolj zanimivih in skrivnostnih paradoksov slovenskega ecce homo. Janša nastopa politično vse podobne pisateljem licencam, to je shizofreno. Je minister v vladi in hkrati karizmatični lider opozicije. Napada »stare strukture« in vztraja z njimi v koalicijski v drugem mandatu. Prvi postreduje javnosti zaupne podatke in s tem pred svetom osmeši državo, nato se pa zgrauza zaradi zapisnikov neke seje sveta za obrambo, objavljenih v Mladini. Eno za drugo prireja tiskovne konference, na katerih ovaja in napada, nato je užalen, ker se napadeni branijo ali daje prosjo za normalno pričevanje pred vendar ideološki. V Sloveniji obrambni minister nastopa kot nesporni duhovni vodja skrajne desnice, na mednarodnem prizorišču pa se postavlja kot vodilni socialdemokrac in se poslušno udeležuje sestankov levčarske internacionale par excellence; socialistične. Ali obstaja pri tem neka logična nit? Nedvomno. Konfuzija je pogoj za sleherni radikalno mešanje širen. Zlobneži bi povrh vsega lahko tudi posumili, da se nekateri krogi v Socialistični internacionali trdijo dokazovati, da Slovenija konec koncev ne more biti pretirano drugačna od drugih delov bivše Jugoslavije. Zato jim Janševske ocene o starih še vladajočih udobomafijskih strukturah, o »komunističnem sodstvi«, o velikem trgovanju z orožjem, v katero naj bi bil vpleten celo predsednik, itd. močno sragajo. Apoteoz a dosežena, ko se bo končno »zgodil Narod« tudi na dolgočasnih slovenskih ulicah. Ko bodo po Čopovi vkorakali Malenskovi sanktiloni, po Pršernovi Lapovi gancigorci, po Slovenski Podobnikovi puntarji. Pisatelji in filozofi bodo svoje ode Robespieru peli ubrano, medtem ko bodo ekscitirani Morisovci s posebno kremo temeljito čistili medenino znamenitih kandelabrov.

neale par excellence; socialistične. Ali obstaja pri tem neka logična nit? Nedvomno. Konfuzija je pogoj za sleherni radikalno mešanje širen. Zlobneži bi povrh vsega lahko tudi posumili, da se nekateri krogi v Socialistični internacionali trdijo dokazovati, da Slovenija konec koncev ne more biti pretirano drugačna od drugih delov bivše Jugoslavije.

No, če-tudi pustimo ob strani sarkazem, postajajo stvari zelo resne. Ni dvoma, da se v brutalno vsiljeni polarizaciji slovenskega političnega prostora najbolj uveljavlja ksenofobna in nestrpna skrajna desnica, ki je končno našla pravi lidarski katalizator. Opogumljena gre sedaj v novo križarsko vojno z zahtevu po reviziji zakona o državljanstvu z retroaktivno uveljavitvijo. In kaj bi pomenil prodor »estonskega sindroma« za Slovenijo? Na tisoče državljanov, ki bi z eno potezo izgubili vse državljanske pravice in postali socialna in tudi siceršnja bomba obupa. Slovenija bi brez pravice do pritožbe, po hitrem postopku izgubila svoj sedež v Svetu Evrope. Pristojne državne urade bi zadel kolaps. Ksenofobno nastilje bi se stopnjevalo in »meja med vojno in mitrom« bi se dokončno in brez pomislekov ustalila na grebenih Karavank. Prednost političnega bloka skrajnezev pred zmernih, liberalnim, levčarskim ali katoliškimi, sta njegova iniciativnost in agresivnost. Hrup, ki ga je sposoben ustvariti, preglaš demokratično javnost, tudi v primeru, da je slednja v prepričljivi večini. Na drugi strani pa zmerna stranka ponujajo klavno podobo o lastni obrambi sposobnosti in prepričljivosti. Točilo, da se ne smilijo več niti neodvisni svobodomislelec. Zmledno-se ozvirajo v nebo, v bazo in v voditlje na počincah in že naprej igrajo na — Balkanu čedalje bolj pogubno — karto razuma, vzhvišene presenečenosti in umikanja. Ali, kot mi je zaupal prijatelj poslanec: »Neofašisti nas vodijo scati!«

Drnovškov molk (ali res namenjen prestižnemu rivalu Kučanu?), Peterletova opreznost, prenoveitljski kalimerovi kompleksi, boritvejo invalidnosti našega pravnega in demokratičnega sistema. Kako se torej veste pred glasnimi in bolečimi simptomi porajajoče se lokalne enačice nacionalsocijalizma?

Ni dvoma; leviji delež odgovornosti imajo tri največje demokratske stranke Velika »nenaravn« koalicija, ki bila za marsikoga sprejemljiva predvsem kot jamstvo za stabilnost in udejanje pri sprave med državljani. Njen (ne)uspeh pa se bo pokazal na vsaj dveh nivojih: socialno-gospodarsko-finančnem in institucionalnem. Glede slednjega, je imperativ treh koalicijskih partnerjev (Socialdemokratov ne omenjam ker jih ni!) Na njihovem mestu sedi v vladi le vodja celotne opozicije!; ubraniti ustavo, demokratično in pravno državo. Tej strateški opredelitvi je treba predrediti kratkoročni strankarske interese. Pri tem pa bo ključna še zlasti vloga kršćanskih demokratov. Kot evropsko in demokratično usmerjena stranka desne sredine si ne more privoščiti popuščanja skrajnežem. Sani sebi pa mora pojasniti odnos do dvojne igre obrambnega ministra in končno zbrati pogum, da za prerêže nadležno popkovniko, ki jo nanj še veže. Z druge strani morajo liberalni demokrati prevzeti iniciativno pri razočevanju vseh spornih političnih vprašanj, ki od afer vodijo tudi do bližnje izvršne oblasti, ter z aktivno »zakonotvorno« pobudo pospešiti delovanje pravne države. Glede nadaljnjega odnosa do koalicijskih partnerjev, LDS ne sme prezreti poslednjih signalov kršćanskih demokratov po nekoliko bolj uravnoteženi distribuciji gospodarskih resorjev. Končno pa je za stabilizacijo razmer pomembna tudi odgovornost socialno-ekološke parlamentarne skupine. Čas je, da se koalicijski pridružitveni organom ne dopušajo več »nekompromitirajoče« odnositni stranke, ki ne sklicuje na civilnodružbeno pobudo.

V igri je nekaj več kot sama vladna koalici-

KAKO IZ STAGNACIJE Za gospodarski preobrat

Ob številnih analizah kje in kdaj bo Slovenija prebila zvočni zid zaostajanja v razvoju in povečevanja razlike v gmotni in duhovni ravni v primerjavi z državami Zahodne Evrope, naj mi bo dovoljena poenostavitve tako ocenjevanje kot predlogov, kaj bi bilo treba storiti. Pri tem se zavedam velikega tveganja vsake poenostavitve, saj je sodobna družba mnogopolastna, nekak splet številnih dogajanj, ki so raznorodna in imajo zato lahko zelo različne pomene.

Slovenija je izkoristila svojo prilžnost stotletja in si izborila polno politično samostojnost in neodvisnost. Čeprav zemljepisno leži blizu za enkrat za neurejenega in nerazrešene balkanskega kotla razburkanih strasti in morije, pa tudi neizživetih stremeljenj nacionalnih elit, katere bo vladala v osrednjih prostorih tega nesrečnega polotoka, sta suverenost in državnost Slovenije splošno priznani in ni resnih razlogov, da bi naša država ponovno postala sestavni del razmer, iz katerih se je z veliko odločnostjo, spretnosti in zrele komaj izkazala.

Za političnega načrta osamosvojitve, ki je bil izraz soglasja vseh pomembnih slovenskih političnih sil, ni spremljal gospodarski načrt. Tako je deleža, ki je bila v bivšem socialističnem svetu gospodarsko najrazvitejša, v pihletih treh letih izgubila prenekatero razvojno prednost. Zaradi odsotnosti koncepta (in nezkušenosti vodilnih političnih strank ter osebnosti) je Slovenija izgubila zlasti osnovno prednost, ki jo je v preteklih sedemdesetih letih iz nerazvite avstroogrške province spremenila v najrazvitejši del Jugoslavije — izgubila je trge — večino tistih v drugih delah bivše Jugoslavije in marsikakšnega na Vzohdu. Cena tega dogajanja je ogromno zmanjšanje proizvodnje (za tretjino) in povečanje brezposelnosti (na 14 odstotkov). Na tej osnovi so se skrečile vse gmotno zmognosti slovenske družbe, ki se kot narod in država zaokroža na borih dveh milijonih prebivalcev, kar je seveda zelo drago, zlasti v primerjavi z narodi in državami, ki to delajo na nekaj desetkrat višji kolicijski osnovi. Med najbolj negativnimi posledicami gospodarske zastoja in upadanja je izjemno težak položaj mladih, ki končujejo šolanje in ki imajo zelo slabe možnosti, da bi našli ustrezno zaposlitve. To je krivica, ki se bo globoko zasekala v njihovo zavesti!

Moje osnovno prepričanje je, da je skrajni čas za gospodarski preobrat in za novo obdobje gospodarske rasti. Pri tem že slišim ugovore, da za to ni realnih možnosti. Pa so! Začetni je treba pri koreninah zastoja, pri trgih. Slovenski industriji, pa tudi drugim delom gospodarstva, morajo država in številne ustanove, ki jih naša družba za to ima (zbornica, združenja, itd.) sistematično pomagati pri odpiranju novih trgov. Kljub liberalističnim frazam, kljub številnim mednarodnim sporazumom (GATT ipd.) so mednarodni trgi še vedno zelo regulirani, težko dostopni, polni omejitev in često odvisni od mednarodnih političnih dogovorov. Teh pa je Slovenija sklenila premalo — pa naj gre za sosednjo Hrvaško ali za dežele, kjer kupujemo nafte, plin ali pa kakšne druge surovine. Tudi mednarodnih trgovinskih transakcij, tgi so reeksporst, triangularni posli, switchi, basterji in podobno, se Slovenija loteva, kot da bi bili kužni in kot da v končnem učinku ne bi povečevali možnosti za prodajo lastnega blaga in storitev.

Sistematična politika (odpiranja) novih trgov in seveda varovanja obstoječih bi lahko dala nov zagon slovenski proizvodnji in ustvarjala možnosti za nove produktivne postavitve. Pri tem nam bodo v veliko oporo

Janez Kocijancić

PREOBRAZBA PODJETIJ

Med sindikalnim fundamentalizmom in direktorskim despotizmom

Našo današnje družbeno stvarnost pretresajo številni transformacijski procesi, ki prinašajo številne novosti. Pogosto nas zbežajo, ker od nas zahtevajo spremembe v dosedanjem načinu dela in življenja.

Brez dvoma je transformacija gospodarstva eden od najbolj kompleksnih procesov. ki bo zelo spremenil in zaznamoval našo prihodnost. Oblikovanje gospodarske strukture, podobne razvitem ekonomijam, bo vedno bolj priložnost in težava. Vseh posledic in celotnega poteka transformacije niti ne moremo predvideti, lahko pa trdimo, da se bo naša družbena stvarnost zelo spremenila, ko bo proces prestrukturiranja končan.

Proces transformacije gospodarske strukture poteka na različnih ravneh in vsebinsko zakroženih področjih – od lastniške transformacije, pravno-statusne ureditve do mednarodne gospodarske integracije. Navedeni procesi pomenijo za podjetja zahteve okolja, ki se jim morajo prilagoditi. Toda transformacijski procesi, ki izhajajo iz izgradnje nove države in gospodarske strukture, niso edine zahteve do podjetij. Prav tako pomembne – če ne še bolj – so zahteve po preoblikovanju podjetja na temelju mednarodne konkurenčnosti. Izvoz je naša edina možnost preživetja, zato potrebujemo podjetja, ki bodo sposobna ustvarjati vsaj minimalni profit na razvitih gospodarskih trgih.

Oblikovanje mednarodno uspešnih podjetij zahteva od managerjev odpravo in premagovanje številnih ovir. Navedeli bom nekatere od njih in poskušal nakazati možne rešitve.

I.

Cena kapitala in kronična podkapitalizacija slovenskega gospodarstva sta nedvomno problem, s katerim se managerji največ ukvarjajo. Vsak dan se spopadajo s premoščitvijo »finančne suše«.

Pri iskanju različnih oblik in možnosti medsebojne poravnave terjatev in obveznosti so postali pravi eksperti, vendar je to odlika samo v našem gospodarskem prostoru. Pri izgradnji mednarodno konkurenčnega podjetja si z obvladovanjem naravnih menjave ne moremo pomagati.

Eden od glavnih vzrokov za visoko ceno kapitala (v primerjavi s ceno v razvitih gospodarskih okoljih) so zgrešene naložbe v preteklosti. Ob prvih reformnih poskusih (še v času Markovića) se je velik del akumulacije preli iz gospodarstva v bančno sfero. Tako se je sicer omogočalo redno odplačevanje tujih kreditov, vendar k zdravitvi bančnega siste-

ma ni pripomoglo. Prava bančna sanacija se je v Sloveniji začela šele letos. Posledice kapitalističnega osiromašenja gospodarstva so strahotne. Nobeno podjetje, ki prodaja svojo izdelke na razvite gospodarske trge, zaradi sedanjih obrestnih mer ne more biti konkurenčno.

Večina velikih slovenskih izvoznikov se že dalj časa financira prek svojih podjetij v tujini. To je tudi edina možnost za preživetje. Vprašanje, ki se pri tem zastavlja, je, ali ni zadolženost naših podjetij v tujini vsaj v nekaterih primerih presegla obvladljivo mejo? Zadolženje v tujini je smiselno le v primeru, ko obvladamo vse stroške poslovanja.

Na rezultate zdravljenja našega bančnega sistema – in s tem na nižje obrestne mere – bo treba še nekaj časa počakati. Popolnoma se strinjam z mnenjem tistih, ki ozdravitev našega bančnega sistema povezujejo z ozdravitvijo gospodarstva. Zato imajo managerji, ki so pod pritiskom pravočasne zagotovitve finančnih sredstev za financiranje proizvodnje, zelo ozeke manevrske prostore. Obstajata dve možnosti. Izberemo lahko cenejše financiranje iz tujine (seveda ob upoštevanju naših zakonitih predpisov, ki dovoljujejo samo posredno financiranje) in se s tem – vsaj na ravni finančnih stroškov – do neke mere približamo stroškom svojih konkurentov iz razvitih gospodarskih okolij. Ali pa poskušajo z banko doseči dogovor o višini obrestnih mer (predvsem za kreditiranje izvoza). Ostane pa jim še možnost, da poskušajo srečo z državnimi garancijami. Zavedati se moramo, da ob obstoječi ceni kapitala ne moremo govoriti o mednarodni konkurenčnosti našega gospodarstva.

II.

V razvitih gospodarskih okoljih imajo naši izdelki samo toliko možnosti, kolikor ustrežajo njihovim standardom (v najširšem pomenu besede). To pomeni, da so po svoji kakovosti, designu in stroških primerljivi s konkurenco.

Čeprav ni bilo javne razprave o globalni strateški usmeritvi slovenske industrije, velja v našem okolju trditev, da naša industrija lahko konkurira samo na posameznih tržnih segmentih. Z drugimi besedami, slovenski narod kot »narod specialistov«, kot navaja študija o strateških usmeritvah, ki jo je opravil Studio marketing.

Trditve o nastopi in iskanju tržnih segmentov za naše izdelke imajo določeno realno podlago. Pred managerja v podjetju postavljata izbrana strateška usmeritev naslednji problem: Kako oblikovati, organizirati in voditi

Foto: Janec Zrnec

trikotnik marketing – razvoj – proizvodnja, da bo podjetje uspelo najti, razviti in proizvesti izdelke za določen tržni segment?

Pred sprejemom odločitve, na katerih tržiščih in s katerimi izdelki se bo podjetje poskušalo uveljaviti, potrebuje vsako podjetje izdelano strategijo razvoja, ki jo mora usmerjati glavni management podjetja. Strategija mora odgovoriti na temeljna vprašanja: Kaj zmoremo in kaj želimo, in je osnovno vodilo managerjem za usmerjanje aktivnosti sodelavcev.

Največje ovire pri prodoru našega gospodarstva na razvita gospodarska tržišča predstavljajo: protekcionistični ukrepi razvitih dežel, nepoznavanje naše dežele, povezovanje našega prostora z vojno na Balkanu itd. Poleg naštetih ovir pri iskanju možnosti večje prodaje naših izdelkov na gospodarsko razvita tržišča se mora manager spopasti še z vrsto drugih problemov. Prvi je t. i. kadrovska osiromašitev podjetja. Veliko kadrov z znanjem je namreč zapustilo podjetja, predvsem zaposleni v marketingu, ki so večinoma ustanovili lastna podjetja in trgujejo sami. Zato je v podjetja nujno treba pritegniti nove strokovjake (ali jih poiskati in lastnem okolju in jih usposobiti), da bomo zapolnili nastale vrzeli.

Naslednji problem je pomanjkanje denarja. Prodor na nov trg stane veliko. Če same tržne analize so izredno drage, zato bi bila pomoč pri posredovanju informacij prek različnih naših predstavništva v tujini za naše gospodarstvo še tako dobrodošla.

Receptov za hiter uspeh ni. Iskanje tržnih niš, pomoč razvoju tržnim zahtevam temelji na sistematičnem, strokovnem in vztrajnem delu. Torej je v prvi vrsti naloga managerja, da s svojo koordinacijsko dejavnostjo na osnovi strategije podjetja usmerja aktivnosti sodelavcev v skladu z obstoječimi možnostmi.

III.

Enako pomemben kot obvladovanje stroškov financiranja je nadzor in vodenje drugih stroškov poslovanja. Manager mora nujno poznati in primerjati strukturo lastnih stroškov s strukturo stroškov konkurentov. Brez velike tveganja lahko trdimo, da imajo naša podjetja še veliko (po nekaterih ocenah tudi do 30%), glej vladni projekt »Prenoje podjetij«) možnosti za racionalizacijo poslovanja. Pri tem je v ospredju zmanjšanje stroškov nabave (iskanje novih in vpliv na stare dobavitelje), boljše planiranje proizvodnje in prodaje, zmanjšanje potrebnih zalog, itd. Nedvomno spada med racionalizacijske ukrepe tudi zmanjšanje stroškov delovne sile. Pri tem menim, da je večina podjetij, ki so zmanjševala število delavcev, storila narobe. Vsi menim, da so bile naše strokovne službe v podjetjih izredno številne. Razmerje med številom neproizvodnih in proizvodnih delavcev je v primerjavi z razvitimi gospodarskimi okolji za nas neugodno. Če to razmerje primerjamo v podjetjih, ki so delavce odpustila, ugotovimo, da je ostalo nespremenjeno.

Glavni problem, s katerim se sreča manager pri obvladovanju stroškov poslovanja, je, kako v podjetjih spremeniti dosedanje način vedenja zaposlenih in njihov odnos do vseh oblik stroškov. Kako pri posamezniku spremeniti način obnašanja in v njegovo zavest vcepi spoznanje, da vsak v podjetju s svojim delom in ravnanjem vpliva na ceno izdelka? Varčevanje in racionalizacija sta nujnosti (v razvitih gospodarskih okoljih pod vplivom recesije v večini podjetij drastično znižujejo stroške) in vsako podjetje, ki bo želelo tekmovali v svetovni gospodarski areni, bo moralo vpletati mednarodne standarde na vseh področjih.

Pri zniževanju stroškov poslovanja lahko veliko pomaga tudi država. Menim, da bi lahko

s svojim zgledom veliko pripomogla k uvajanju stroškovno osveščene kulture v podjetja. Varčevanje in zniževanje stroškov bi moral biti naš nacionalni projekt.

IV.

Dosedanje izkušnje pri preoblikovanju in sanaciji podjetij v Sloveniji kažejo, da tako radikalni sindikalni fundamentalizem kot novodobni direktorski despotizem ne peljeta k želenemu cilju. Še več, v večini primerov je zaostrovanje sporov med sindikati in managerji podjetje oddaljilo od želenih sanacij. Rešitev vidim v zniževanju medsebojnih socialnih sporazumov na ravni podjetja. Odkrit dialog med managerji, ki naj predstavljajo relevantno sliko sedanjega stanja v podjetju z jasno opredeljenimi cilji nadaljnjega razvoja, in sindikalnimi predstavniki ter njihovimi zahtevami je edina alternativa. Pri tem se moramo zavedati, da procesa preoblikovanja podjetij brez živcev ne moremo uresničiti.

Največje oviro za uresničevanje socialnih sporazumov na ravni podjetja vidim v sedanjih splošnih družbenih razmerah. V našem okolju prevladuje in se povečuje hitro zaslužkarstvo ne glede na način, oblikovanje mednarodno konkurenčnih podjetij pa zahteva odrekanje in trdo delo.

Kot smo že navedli, so rešitve pri prodiranju na gospodarsko razvita tržišča v racionalizaciji poslovanja in vztrajnem, sistematičnem ter v veliki meri tudi bolj agresivnem delu managerskih ekip. Managerji bodo še nekaj časa tisti, ki bodo vodili in usmerjali delovanje celotnega podjetja. Rezultati lastniške reforme bodo vidni šele čez nekaj let. V tem trenutku pa so managerji tisti, ki odločajo o usodnih vprašanih podjetij.

Jure Kovač

na olimpijskih igrah v Münchnu leta 1972. Zato jim rečejo specialne ali protiteroristične enote.

Te so navadno elita, ki je ločena od množice uniformirancev. Uživajo poseben položaj in se tudi na zunaj, pa tudi po plači in nekaj drugih ugodnostih razlikujejo od drugih, navadnih policistov. Zato prihaja med njimi do napetosti. Zgodi se, da taka enota med akcijo »pozabi« na krajevno pristojno policijo ali orožništvo, ki dobro poznata ozemlje in prebivalce; posledice so večinoma neprijetne za vso varnostno organizacijo, zlasti pa za domače moštvo.

Specialci so izpostavljeni velikim telesnim in duševnim naporom. Zahtevajo jih vaje pa tudi prave akcije. Dejanski in namišljeni-terroristi pomenijo zanje stalno alarmno stanje. Strojnikji zato sodijo, da se tako ustvarja med specialci in teroristi svojevrstno razmerje. To se lahko sprosti tudi v nezakonitem ravnanju prvih do drugih. Posamezniku mora priti na misel, da je terorista najbolje ubiti, saj bo sicer tekel dolgotrajn postopek pred sodiščem. Policist sam vzame v roke pravico.

Ministrova enota

Značaj in vsebina dela specialcev se deloma vidita po tem, da je taka enota ponekod vezana neposredno na notranjega ministra. Tako je na primer v ZR Nemčiji, kjer je GSG-9 nastanjena v kraju St. Augustin v bližini glavnega mesta Bonna, ne pa v Koblenzu, ki je sedež osrednje uprave zvezne mejne zaščite. Zato je povsem pričakovano in razumljivo, da je ob malomarnosti te enote v Bad Kleinu odstopil prav zvezni notranji minister Rudolf Seiters. Šlo je za napako tako rekoč njegove enote. Pa še nekaj je treba omeniti. Specialci so delovali na ozemlju nekdanje NDR, kjer razmere poznajo še manj kot na »starem« terenu. Očitno je šlo tudi za politično koelivno nalogo.

Tam je tudi neposredna kadrovska povezava med protiteroristično enoto in zveznim kriminalističnim uradom. Specialci se po končani karieri zaposlijo največ v Wiesbadnu, kjer opravljajo kočljive naloge v civilu. In čudno, če so strelje švigale nekaj časa tudi v direktorja zveznega kriminalističnega urada, katerega prvi šef je prav zvezni notranji minister.

Francoska rešitev

Francija ni hitela z oblikovanjem osrednje protiteroristične enote. Morda bi se dalo to preutrudno povezovati tudi s posebnostmi njihove organiziranosti: tako policija kot orožništvo imata osrednje poveljstvo v Parizu in sta le posredno vezani na notranjega ministra. Prvo besedo imata direktorja obeh uniformiranih služb.

Osrednja enota za boj s teroristi se imenuje R. A. I. D. Dobesedno je to kratica za preiskovanje, pomoč, posredovanje in odvrčanje, v prenesenem pomenu pa tudi vpad. Spretno so združili oba pomena. O njeni uporabi odloča glavni direktor državne poli-

BORZNO PLEME – DRUGIČ

Panika po naročilu

»Škoda banke,« je v začetku avgusta dejal poznavalec borz. Vrednost delnice mariborske Probanke je namreč od marca, ko je začela kotirati na prostem trgu borze, pa do konca julija za nekaj manj kot 7.000 poskočila na fantastičnih 46.000 tolarjev, torej skoraj za sedemkrat. Banka v tako kratkem času pač ni mogla za tako visok mnogokratnik izboljšati poslovnih rezultatov, kar bi lahko bil edini pravi vzrok za rast delnice, pa tudi inflacija je bila razmeroma zelo nizka. »To je prenaplajen balon, tak balon pa počni,« je dejal. Imel je prav.

»Ne, naročil za prodajo delnic Probanke ne sprejemamo. Imamo jih veliko, pri prodaji delnic pa nimamo sreče,« so to sredo, torej dan pred borznim sestankom, odgovorili v borzni hiši Nika državljanu, ki je delnice omenjene banke hotel prodati na borzi po katerikoli ceni, ki bi bila pač ta trenutek možna. Tudi v P&A odklonijo naročila za prodajo te delnice. »V vrsti za prodajo čaka že 600 lotov,« pravi njihov uslužbenec. Na vprašanje, kdaj bo delnico mogoče prodati, odgovori, da je trg vrednostnih papirjev nasploh zelo razdražen in da s prodajo ne bo nič vse dolje, dokler njena vrednost ne bo padla pod 30.000 tolarjev. V A-bančni borzni hiši in Dadasu prodajo odklonijo, ker da jo opravijo samo za tiste, ki so delnico kupili pri njih in jo imajo tudi pri njih deponirano.

V četrtek, torej dan pozneje, je v sobi, kjer poteka borzni sestanki, velika gneča. »Ljudje so prišli pogledat, ali posredniki delnic Probanke res ne morejo prodati,« pravi gospodarski komentator enega od slovenskih časopisov. Sam je, sedeč po njegovem zadnjem članku, prepričan, da borzni posredniki naročila za prodajo delnic zavračajo zato, ker so sami, za svoj račun, iz spekulativnih razlogov nakupili veliko število delnic Probanke, in zdaj, da ne bi izgubili preveč denarja, po vnaprejšnjem medsebojnem dogovoru, z odklanjanjem naročil za prodajo še naprej umetno vzdržujejo visoko ceno. Drugemu komentatorju se zdi bolj verjetno, da so se nekatere borzne hiše svojih delnic pravočasno znebile na račun navihnih malih spekulativov, kisojih, pričakuje dobiček, začeli kupovati pri tečaju 43.000. Zdad se le na vse kriplje trudijo, da bi pred svetom ohranile svoj obraz.

Vsaj direktorji največjih borznih posredovalnic, ki tudi na tem borznem sestanku nikakor niso utrajali pri prodaji Probanknih delnic – v promet gre tega dne vsega skupaj 20 lotov, črna delnice pa se klub veliki ponudbi naročil borznim hišam s 43.000 znižajo komaj na 41.000 tolarjev – so videti mirni in nedolžni. Matjaž Gantar, direktor borzne hiše P&A, nevtralnino pravi, da se je v uredbi vlade, s katero je ta pred slabima dvema mesecema zaustavila možnost spekulativnega manipuliranja s cenami na borzi, pač pokazalo, da se pri nas ljudje za nakup delnic odločajo predvsem zato, da bi s kasnejšo prodajo zaslužili, ne pa zato, da bi preko njih varčevali. Direktor Nike Brane Šušterič se kljub temu, da ima po mnenju neke opazovalke, ki ga očitno načrtno proučuje, precej kisel nasmeš, zelo sproščeno giblje med kolegi. »Bomo videli, kako se bodo stvari razvijale,« pravi direktor A-bančne borzne hiše Miran Pavlič in dodaja, da bo Probankina delnica barometer za dogajanje na borzi v prihodnjih tednih nasploh. Direktor Dadasa Davorin Sadar, ki je minule mesece kot tako imenovani market-maker vodil in gojil transakcij s Probankino delnico in bil po prepričanju manjših borznih posrednikov najbolj zaslužen za to, da je tako šivila v nebo, pa ne – daje izjav. »V primeru kakršnegakoli citata se bomo pogovorili drugje,« pravi.

Predstavniki borze, ki vodi borzni sestank, med ključ posrednikov o tem, koliko teh ali oni vrednostnih papirjev kupijo ali prodajo, enkrat tudi zakriči. Eden od posrednikov je, kot je videti, prekršil pravila borze. Zaradi neprodaje Probanknih delnic pa ne posreduje. Je torej to, da delnic Probanke klub naročilom svojih strank ne ponudijo v prodajo, povsem normalno?

Posredniki, ki se na borzi šele uveljavljajo, so prepričani, da ni tako, in da tudi vodstvo borze vzdržuje zmedo, do katere je prišlo na trgu delnic v minulih mesecih. Namesto da bi takoj, ko so postali skoki tečajev nenormalno visoki, poseglo vmes, je dogajanje vse predolgo nemo opazovalec. »Nič čudnega, čim večji je promet, več denarja dobi uprava borze, saj ji po predpisih pripada vnaprejšnji določeni delež,« pravi eden od borznih posrednikov. Zaradi bleščečega izgleda nove borze, ki raste nad Kora barom, posredniki generalnemu direktorju borze Draško Veselinoviču zdaj hudo mušno pravijo Atalji, po bistvem direktorju Evropske banke za obnovo in razvoj, ki se je zaradi razpisnosti pri gradnji poslovne stavbe in zaradi življenja na visoki nogi na račun banke moral posloviti od svojega položaja.

Romana Pajenk, direktorica Probanke, ki jo zaradi dogajanj v zvezi z delnico banke kasneje prosimo za izjavo, zatrjuje, da nad visoko rastjo delnice v banki nikoli niso bili navdušeni. Poskusili so tudi intervencirati, toda za to, da bi sami ustavili rast tečaja, so imeli premalo delnic. Za zdajšnji pritisk na prodajo delnic pa je po njenem mnenju krivo finančno ministrstvo. Hvalavreden ukrep, s katerim je začelo preprečevati manipuliranje s cenami, je sprejelo prepozno in ga tako slabo razloži, da je med manj poučenimi vlagatelji v vrednostne papirje nastala panika. Nekateri drugi ljudje iz poslovne kroga Probanke pa so prepričani, da so tako za nedavno skokovito rasti kot za prihodnji padec zaslužni nekateri borzni posredniki. Zaradi rasti in padca tečajev bodo pač dvakrat zaslužili, medtem ko bodo tisti navčji, ki so kupovali delnico pri tečaju 43.000, v primeru prodaje v tem trenutku pač izgubili.

Škoda Probanke. Zaradi vpliva na imidž pri lastnih strankah se banke po svetu na borzo podajajo zelo previdno, ponekod pa tja sploh ne smejo. Pri nas jih v nesrečo prvi čedalje več.

Mija Repovž

POLICIJA

Blišč in beda specialcev

Naši bralci so zadnje tedne in mesece verjetno malce začudeni nad vestimi iz Zahodne Evrope, ki se nanašajo na delovanje tamkajšnje policije oziroma orožništva. V Franciji so aprila letos, tako rekoč neposredno po zamenjavi vlade, policisti v nepojasnjenih okoliščinah pustili za seboj nekaj ubitih priseljencev. Po uspešnem glasovanju o pridružitvi sporazumom iz Maastrichta so na Danskem policisti streljali v demonstrantne, ki so zagovarjali samostojnost svoje domovine. Junija smo brali, da so belgijski orožniki razgnali stavkoplačevce učitelje z vodnihi curki, kar je za tamkajšnje razmere nenavadno, saj sicer za obvladovanje nemirov zadostuje konjenica. Nato je stopila v ospredje nemška zadeva z ubitim domnevni pripadnikom Frakcije rdeče armade. Omenjajo tudi klavno akcijo zvezne policije na farmi Mont Carmel v Teksasu. Javnost v teh državah se sprašuje, kaj se dogaja s policijo. Ali je naštetim in drugim podobnim dogodkom morda kaj skupnega?

Premik v trdo smer?

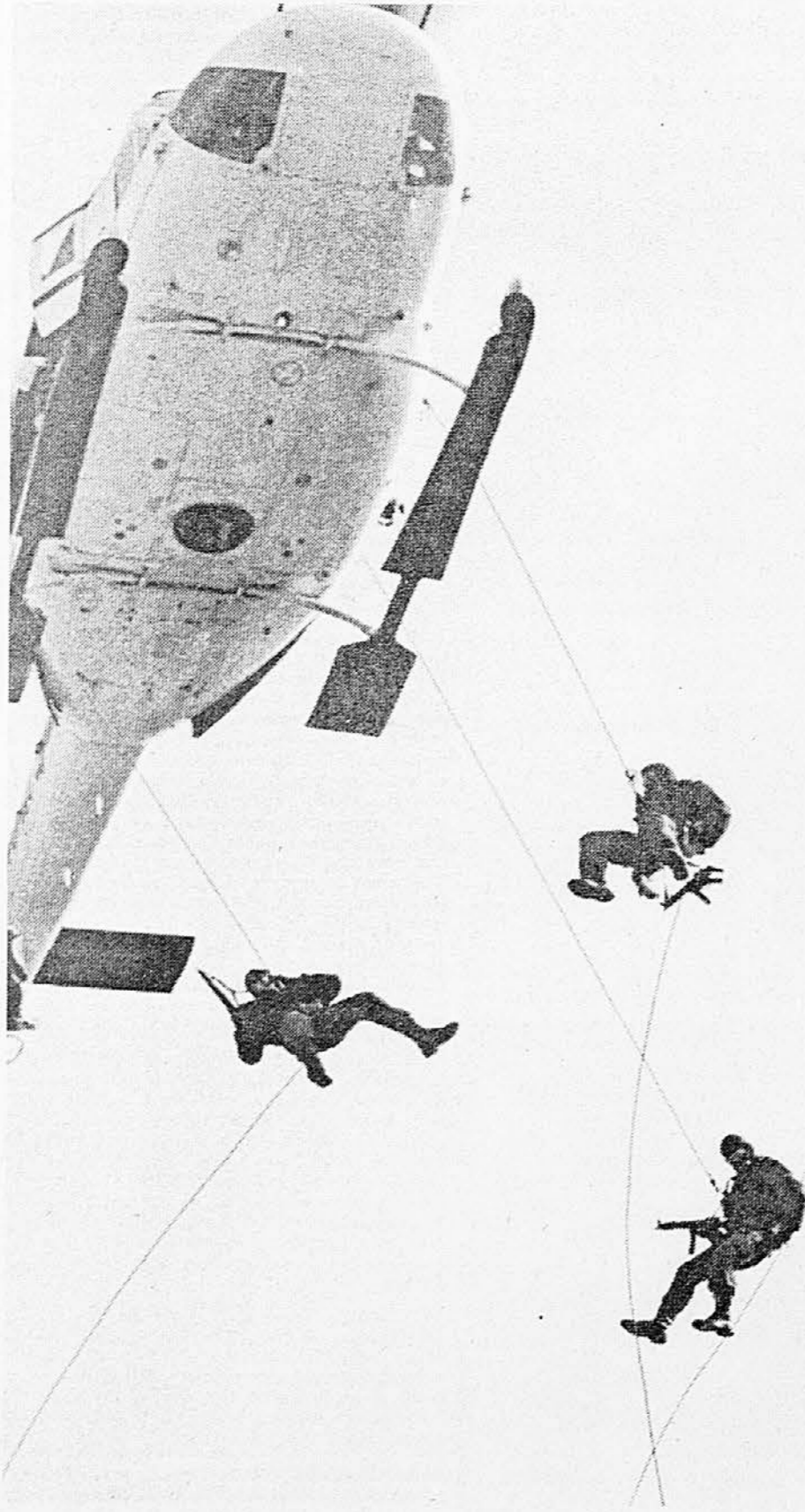
Nekateri poznavalci sklepajo, da je to dogajanje svojevrstni izraz družbene krize, ki je spet zajela zahodni svet. Opaža se premik volivcev proti desni v političnem razporedu strank. Deno usmerjene vlade namočajo leve in to ni brez vpliva tudi na orodje oblasti, na policijo.

Ponekod se že sprašujejo, kaj je s policijskimi moralnimi kodeksi, ki so bili sprejeti v letih nasprotovanja socialističnim državam. Ali sploh se veljajo? Ali se bo nadaljevalo prizadevanje za vnos teh načel v delo in življenje sil javne varnosti? Najbolj pesimistični celo napovedujejo vsaj trenutni zastoj v naporih za moralno držo policistov in orožnikov.

Drugi menijo, da so take ocene pretirane. Res je, da družbene razmere niso najbolj ugodne za krepitev neodvisnega delovanja policije, da ne bi bila dekla (dnevne) politike. Nastal je le kratek zastoj v kodeksnem gibanju sil javnega reda.

Napetosti

Posebno vprašanje so prav določene enote policije oziroma orožništva. Gre za tiste, ki so nastale nekako po terorističnem napadu

PRED SEJMOV VINA 93

DRŽAVA NAJ POSKRBI ZA RED OD TRSA DO KOZARCA

O vsem tem je stekla beseda pred sejmom Vino 93, mednarodno vinogradniško-vinarsko prirediteljo, katere vrata se bodo na ljubljanskem razstavišču 30. avgusta že devetindeset odprla. Za okroglo mizo so se zbrali mag. Boris Beloglavec, kmetijski svetovalec – specialist za vinogradništvo iz Kmetijskega zavoda Maribor, dipl.ing.agr. Matjaž Kovačič, direktor enologije pri Slovenijavinu, dr. Dušan Terčelj, predsednik strokovne komisije mednarodnega ocenjevanja vin in sejma Vino, prof. Stane Terlep, projektni vodja sejma Vino, in mag. Anton Vodovnik, kmetijski svetovalec – specialist za vinarstvo iz Kmetijskega zavoda Maribor, pisna priporočila pa sta poslala mag. Zdenko Rajher iz Poslovne skupnosti za vinogradništvo in vinarstvo Slovenije in Janez Vrečar, direktor omenjene poslovne skupnosti.

Kakšen je po dveh letih gospodarjenja v drugačnih družbenih razmerah položaj slovenskega vinogradnika in vinarja? Priključitev vinski Evropi zanju najbrž ne pomeni le izjavo, temveč jima vpliva tudi negotovost in strah...

TERČELJ: Današnji položaj je posledica petdesetletnega odnosa do kmetijstva, splošnega tisečnega kmetstva navzdol, da je z nizkimi cenami svojega pridelka vzdrževal delavca. Ker je bilo vina premalo, je Slovenija morala dati denar za obnavljanje vinogradov na Kosovu, v Negotinu, v Makedoniji, doma pa smo zanemarili odlične lege in kakovosti. Zato imamo danes po izgubi jugoslovanskega trga spet premalo vina, vendar smo ravno v obremenjenem položaju kot industrija, ki blago ima, a ga nima več komu prodajati.

Politična miselnost pa se ni spremenila: da bi industrija mogla prodajati v Makedonijo, smo lani iz nje uvozili šest tisoč vagonov zelo povprečnega vina. In spet je kmet pogledni kratak, kajti naše kleti so polne in mu ne morejo plačati vina. Evropska skupnost, v kateri je pravo tržno gospodarstvo, omejuje in reče: toliko vina bomo uvozili po takšni in takšni ceni, za drugo pa bo cena toliko in toliko višja. In čež njene meje sme priti samo kakovostno vino.

KOVAČIČ: V Slovenijavinu res veliko uvajamo, toda posebna komisija vsa vina pregleda, in niso tako slaba, kot je bilo stišo. Dejstvo pa je, da Slovenija v bistvu ne proizvaja namiznih vin, saj so vsa domača vina deklarirana kot kakovostna oziroma vrhunska. A glede na vse manjšo kupno moč prebivalstva je zelo verjetno malo ljudi, ki si lahko privoščijo steklenico pristnega slovenskega vina, ki je pod 250 tolarji skoraj ni dobiti. V Nemčiji pa vidite na policah trgovin kakovostna francoska buteljna vina, ki jih ponujajo po 1,99 DEM... Zato je približno 70 odstotkov vina, ki gredo pri nas v denar, namiznih vin – to pa so v bistvu uvožena vina. A če ljudje ne bi mogli piti teh vin, bi pač prešli bodisi na žgane pijače ali na pivo.

BELOGLAVEC: V Sloveniji imamo vsaj pravi evropski izbor, in sicer tako belih kot rdečih sort, in če se bomo potrudili in sledili tehnološkim novostim, bomo še pridelovali vrhunska vina. Priljubljenih rodov površin je dovolj, vendar bi jih morali ta hip s približno 20 tisoč hektarov povečati na 25 tisoč. Pomembno je, da pri nas s povečevanjem vinogradniških površin ne posegamo na druga obdelovalna zemljišča, res pa je, da je pri nas proizvodnja zaradi strme lege vinogradov in prevetlice razparceliranosti dražja.

VREČAR: V preteklosti letna proizvodnja vina med 70 in 90 milijoni litrov in povsem pokrila domače porabe in potreb izvoza, zato smo vino uvažali, zlasti namizno. Toda zaradi sedanjih lastninskih procesov je obnova slovenskih vinogradov zadnji dve leti skoraj povsem zastala. Položaj je ta hip torej zelo neugoden in bi morali čim hitreje ujeti zamujeno, sicer bo naš delež v svetovni proizvodnji še bolj zanemarljiv. Kljub vsemu sem zmerom optimističen, vendar bo morala država podpreti ureditve sprejete strategije kmetijstva, to pa pomeni povečanje pridelave v okviru samooskrbnih enot, povečanje izvoza in povečanje domače porabe prek turizma. Samo tako bomo zagotovili ohranitev krajin, zaposlenost in posejelnost na demografsko najbolj ogroženih območjih Slovenije.

TERČELJ: Ljudje hočejo poceni vina, a v resnici imamo najdražja vina na tem ljubem svetu. Premalo smo naredili, da bi bila proizvodnja cenejša. Niso samo obresti krive, večji bi morali biti recimo vinogradniški kompleksi, da kmetije ne bi več živeli od tisoč litrov, temveč od na primer petdeset tisoč litrov pridelka.

Namizna vina... ni čisto res, da jih nimamo, le nočemo jih imeti pa jih zato kratko malo ne deklariramo kot namizna vina! Tudi vinarji in strokovnjaki smo krivi za to: če je možno, vino potisnemo v najvišjo kategorijo in potem je vrhunskih vin 80 odstotkov, kar seveda ni normalno. To bo treba popraviti, da ne bo več zavajanja proizvajalca in da se bo vino pocenilo. Namiznemu vinu recimo namizno vino, kakovostnemu kakovostno, a tisto malo, kar je res vrhunskega, naj bo vrhunsko.

BELOGLAVEC: Pri nas je bila količina nekdanj splošno vodilo, vrhunskih vin je bilo nekoč mogoče v povprečju deset odstotkov. Konkurrirati v proizvodnji namiznih vin je danes velika neumnost, saj so zaradi naših težkih terenskih razmer pri pridelavi drugi lahko trikrat cenejši. Naredili smo tudi napako, ker smo pretiravali: traminci niso bili res traminci, renski rizling ni bil več to, kar bi moral biti... Spominjam se prvih povojnih let, ko štajerskega vina v bistvu sploh ni bilo dobiti. Kdo ga je popil? Tujci, saj je vse šlo v izvoz. Zaradi tega se štajerci se danes pritožujejo, kajti ljudje so se tega vina kratko malo odvadili. Pitje vina je namreč tudi del kulture in navad.

Zadeve z uvozom naj uredi vlada. Naš vinogradnik je še vedno zagledan v količino. Če si mu omenil kako novo sorto, je najprej vprašal, koliko bi tega lahko pridelal, ni ga zanimala kakovost. Opuščali smo tudi nekatere tehnološke postopke, delali vse ročno, kajti kmet ni smel biti mehaniziran. Zdaj je čas, da dokončno določimo naše proizvodne cilje.

Ali smo nemara tudi premalo naredili za dvig piske kulture? Kaj letos pripravljamo ljubljanski sejma, da bi ljudje pili mogoče manj, a zato boljše, iz pravega kozarca in na pravem kraju?

TERLEP: Sejem je v zadnjih starih desetletjih precej naredil, da se je žlampalo, naredil pa je tudi veliko, da se je nehalo žlampati. Pri gostincih, pri vsakem izmed razstavjalcev skušamo doseči, da bi svoje vino znal ponuditi na pravi način. Začutili smo pač svetovni

trend, a ta je manj popitega vina, toda večja poraba kakovostnih in vrhunskih vin. Dokaz, da smo presekali tradicijo množične veselice: obisk je s 50.000 prodanih vstopnic padel na 8000... Toda zdaj se spet povečuje, kajti ljudje so spoznali, da to ni več isti sejem, prihajajo novi obiskovalci, tisti, ki vedo, da je to drugačna prireditev, takšna, na kateri s poskušanjem različnih vin šola svoj okus in tako pride do razkošnih novih spoznanj.

Degustacije z vodstvom so na našem sejmu že znane, novost pa bo letos enolog svetovalec, ki bo med vsem sejmom na razpolago slehernemu posamezniku, po želji pa bo skupine tudi vodil po sejmu oziroma jim pripravil posebne degustacije. Naj poudarim, da je pobuda za to prišla z ministrstva za kmetijstvo.

VODOVNIK: Glede na svoje izkušnje lahko z veseljem povem, da je tudi na podeželju opaziti tak premik – proti spoštovanju kakovostnega vina. Zato se ne strinjam s prej izraženim mnenjem, da moramo porabniku preskrbeti cenejše vino, ker si kakovostnega pač ne more privoščiti. Torej ne vino iz Španije, najprej pa seveda domače vino! Naš človek je zelo navezan na svojo zemljo, na domače vino, ki ga najraje kupuje. Nismo pa ga prepričali, da bi pil vsaj pol manj, a tisto naj bi bila res žlahtna kapljica.

Tudi v oblatnih krogih se je nekaj premaknilo, sprostito. V našem zavodu smo si priborili prvo mesto svetovalca za vinarstvo, mesto, ki ga plačuje ministrstvo, čez nekaj mesecev je

V Sloveniji sta izkoriščeni samo dve tretjini površin, primernih za vinogradništvo. Starostna sestava vinogradov je iz leta v letu slabša. Izvoz kakovostnih in vrhunskih vin se je zmanjšal. Proizvodna cena slovenskih vin je v povprečju takšna kot v tujini prodajna... Kako na pragu vinske Evrope najti izhod?

to dobila tudi Primorska, sledila je Dolenjska. In vsi delamo z velikim veseljem, kakovost vina se je zelo povečala in tudi odnos do vina je marsikje drugačen.

Predvidoma naj bi se letos dobili nov vinski zakon, ki ga našim bralcem posebej predstavlja magister Rajher. Kako drugi ocenjuje ta osnutek?

KOVAČIČ: Kategorizacija vin je kar dobra. To ni pomembno samo za domači trg, ampak tudi za izvoz. Nasploh se je kakovost tako imenovanih »kmečkih« oziroma »domačih« vin v zadnjih letih zelo povečala. Mislim, da je tudi to zasloga svetovalnih služb. Opozoril pa bi na težave, ki jih vinarji imajo zaradi prepovedi oglaševanja vin. Menim, da je to velika pomanjkljivost, a ne samo zaradi prodaje vina, temveč tudi zaradi kulture pitja. VREČAR: Zaposleni zaščitni ukrepi vlade so samo še pospešili premik porabe od kakovostnih k cenejšim vinom, premik, do katerega je sicer prišlo zaradi padca kupne moči domačega prebivalstva. Od novega zakona

zdej pričakujemo predvsem tržni red in zaščito domačih pridelav, toda poskrbeti bo treba še za marsikaj drugega: za drugačno davčno politiko, za posojila po sprejemljivih obrestnih merah, za uredjene lastninske odnose.

BELOGLAVEC: Novi zakon bo kataster zelo temeljito prevetrit.

VODOVNIK: Vsa vina, ki gredo v promet v nestekleničenem stanju, danes veljajo kot vino z geografskim poreklom. Teh količin je kar precej, kakovost pa je zelo različna – od takšnega vina, ki je komaj primerno za pitje, do takšnega, ki bi lahko bilo vrhunskega. Tudi novi zakon bo moral verjetno nekaj časa to še dovoljevati. Toda v zvezi s tem velja opozoriti na nered. Prvič, ministrstvo za kmetijstvo nima pregleda nad uvoženimi količinami. Vino naj uvažata tisti, ki se na to spozna, ne pa da recimo kovinarska firma uvozi bolgarska vina. Vinogradniki so zaradi tega zelo ogroženi. In drugič, tudi inšpekcija ni nič naredila. Na naš zavod prihajajo vina, da bi jih ocenili

in marsikatera ocenimo kot neprimerna – in vendar se tudi takšna vina včasih znajdejo v prodaji.

VREČAR: V javnem trženju – trgovina, registrirana prodaja v gostinstvu, izvoz – v Sloveniji vsako leto prodajo 54 do 60 milijonov litrov vina. Vse drugo torej pomeni lastno porabo in – davčno nezajet promet! Upajmo, da bo novi zakon tudi to bolje uredil.

Kaj danes v svetu prinaša nova tehnologija in kje smo na tem področju mi?

BELOGLAVEC: Začnimo z vinogradništvom. Usmeritev v negi tal je zavravljanje, a cilj trajna zatratitev. In vključevanje površin v tako imenovane terasne nasade, ki so nekaj čisto drugega kot naši vertikalni pasovi. Zato se v zasebnem sektorju razen posek, na primer v okolici Metlike, na Primorskem, nikjer ni posrečila kompleksna obnova vinogradov.

Glede izbora sort se ni kaj dosti spremenilo, vključujejo pač nove križanke. Najpomembnejši pa je dober trsn material. Dokler smo ga uvažali z juga oziroma ga prepuščali jugu, nismo nikamor prišli. Zato je nujen prehod na naš trsn material. To pa pomeni sajenje klonov. Primer: rulandec, sivi pinot, ki ga z našo selekcijo pridelamo v povprečju tri tisoč litrov, klon pa nam omogoča tudi do devet tisoč litrov pridelka... In te stvari zdej dopovedujemo našim vinogradnikom.

TERČELJ: Glede kletarstva smo po vojni imeli veliko srečo, namreč profesorja Veseli-

ča, ki je zahteval najmodernejše tehnološke metode in hkrati posvetil veliko skrb vzgoji kadra – no, tedanja politika ga ni kaj dosti razumela. Zato smo lahko po njegovi zaslugi na vseh področjih razen na Dolenjskem zgradili kleti, ki so imele izjemno vlogo v razvoju vinogradništva in v izboljšanju kakovosti vina. Te kleti so danes marsikje tehnološko zastarele, toda mladi, dobro šolani kader dela čudeže. V mnogih kletah pa kar hodimo vstric s svetom, vinarski laboratorij v Slovenijavinu je tak primer.

Druga plat medalje je slab finančni položaj kleti: bremenijo jih obresti za posojila, ki so jih najele za modernizacijo. V tujini vinogradnikom in kletarjem pri modernizaciji prisloži na pomoč država, mi smo pa najpogostejše naprave, na primer filtrirne, kakršne imajo na Štajerskem, kupili iz svojega žepa. Denarja ni dovolj tudi za raziskave in zato oprema marsikje ni maksimalno izkoriščena. Tu bi ministrstvo za znanost moglo kaj več narediti.

BELOGLAVEC: Pohvala o dobri opremljenosti za Kmetijski zavod Maribor ne velja. Čeprav smo imeli načrte za modernizacijo pripravljene, smo naleteli na gluha ušesa. Pri nas ni vse tako avtomatizirano kot v laboratoriju Slovenijavina, ampak je še vedno veliki klasični analiz. Zares škoda, kajti potrebe zasebnih vinogradnikov so zelo velike. Za kletarja pa je pomembno, da hitro ukrepa, in to na temelju vzorcev.

VODOVNIK: Naj še poudarim, da bo Kmetijski zavod Maribor drugo leto star sto let. A če si od daleč, iz regije, denar tja težko pricurja. Zato pa je tisti, ki ga kontrolirajo, bolje opremljen od tistega, ki ga kontrolira. Sicer pa tudi v Novi Gorici ni kaj dosti bolje.

Tako kot vinogradništvo je tudi vinarstvo pri nas zelo razdrobljeno. A vedno moramo gledati na celoto, ne samo na velika podjetja, ki so sodobno opremljena. Nekaj je takšnih, ki so na najvišji ravni, druga so na nižji. A kako ukrepati? Na to danes ne bomo odgovorili, saj ni recepta. Kar pogledite Landavske gorice: 500 hektarov vinogradov v rokah osem tisoč lastnikov! Na našem koncu imajo največji vinogradniki približno po deset hektarov, a take lahko na prste preštejete. Veliko je takih, ki so tržni pridelovalci in ti imajo 1,5 do tri hektare. Največ pa je takšnih, ki ne živijo od vinograda – ti pač prodajo, kolikor prodajo, eno leto so veseli, drugo leto žalostni. Tudi novi zakon tega ne bo rešil, to je proces, in ta proces bo še dolga.

TERLEP: Prej je bilo omenjeno, da je za center denarja, za periferijo pa da ga ne ostaja dovolj. Ljubljansko mednarodno ocenjevanje vin v stroki poznajo na vseh petih celinah, vendar moramo iz leta v leto prosjati za podporo. Stroko in ministrstvo bo treba najbrž vprašati, zakaj ne vidi smisla v tej prireditvi, ki je vendarle svetovnega slovesa, a je mariborska enkratna vinska prireditev dobila veliko več denarja kot naša, ki ima že skoraj štiri desetletja tradicije.

TERČELJ: Res je, sejem je na prelomni točki. Če bo hotel biti rentabilen, bo morda varčeval z denarjem, namenjenim za ekonomsko propagando. Toda ni je stvari na svetu, ki ne bi potrebovala reklame. Ljubljanski sejem ima na svetu veliko konkurenco. In če ne bo vlagal, propagiral, bo postal še ena izmed različic sejma Alpe Adria. Lani je zaprosil za podporo, za borih pet milijonov tolarjev, pa ni dobil nič. Letos smo dobili dva milijona, vendar ne za reklamo, pač pa bomo morali na sejmu narediti to in ono. V redu, naj povedo, da ni denarja! Prav, ampak tedaj bom jaz tako žleht, da bom vprašal, zakaj so v Kalifornijo poslali na mednarodno kupaščno poleg uradnega predstavnika še upokojenca, ki ne zna ne angleško ne francosko, ki je v enologiji uradni jezik. Taka dolga pot – dnevnice za dva tedna in letalo – pa seveda stane.

VODOVNIK: To je splošni problem sejma. Tudi z radgorskimi so takšne težave. Letos smo želeli opozoriti na laški rizling, s strokovno zasnovanim programom. Ministrstvo smo prosili za pomoč, za majhne denarje, a jih nismo dobili. Res bi se kazalo dogovoriti, ali bomo takšne stvari še počeli, ali pa bomo zaprli »štacuno«.

Vino je torej narejeno, vstekleničeno, donegovano. Pa znamo to vino danes bolje vključiti v turistično propagando, v gostinstvo, v celostno podobo naše države?

TERLEP: Nekaj pravih prijemov je že bilo. Izboljšala se je zunanja podoba steklenice, odprtih je bilo nekaj vinotek, vina so tudi na policah trgovin ustrežneje predstavljena. Res pa je tudi, da Slovenci še ne poznamo vinskih serij, ki bi bile namenjene samo gostinstvu, hotelirstvu, ampak je enaka vina vrhunske kakovosti dobiti tudi v trgovini. In ko jih turist potem vidi pred sabo na gostilniški mizi, vendar trikrat dražja, mu to mora pogotni kri v glavo.

Tudi glede vinskih cest ni bilo dovolj storjenega, čeprav je vino lahko motiv za turizem, in to je tudi eno izmed naših gesel na sejmu. Želimo namreč, da bi turisti vino okušali tam, kjer je doma. Vsako naše vinorodno področje ima vendar tudi svoje kulinarne posebnosti, kulturne in folklorne zanimivosti. Ni odveč opozoriti, da je vinorodna dolina Napa Valley četrta najbolj obiskana turistična atrakcija v Kaliforniji, za Hollywoodom, Disneylandom in Yosemitekim narodnim parkom. Zakaj pri nas kaj takega ne bi mogla biti na primer Medana ali Pesnica ali Jeruzalem? Kristančič kot družinsko podjetje si tega najbrž ne more privoščiti. A če bo podjetje razširilo, bo lahko imel pokuševalnico, prodajalno spominkov iz tega konca, skratka, Medana bo postala turistični kraj, ki bo skrbel predvsem za promocijo lastnega briškega vina.

BELOGLAVEC: V čem je razlika pri tvornosti ponudbi? Turist, ki si ogleduje lepo pokrajino, njene spomenike, obiskovalec, ki spozna kraj, ki sreča gospodarja domačije in gospodinjo, ta bo vino tam gotovo kupil, medtem ko ga tu v mestu, kjer ga vidi na polici, ne bo. Seveda pa mora kmet vinogradnik ob svojem vinu ponuditi primerno hrano. V tem je skrivnost uspeha avstrijskih vinskih cest. Vino je treba znati dobro vnočiti, kajti danes se samo od prodaje grozdja ne da živeti.

KOVAČIČ: Odločiti se bodo morali sami proizvajalci: ali bodo torej vinogradniki, vinarji, komercialisti ali kaj drugega. Ko smo mi podpisali pogodbo s Kristančičem, je sam rekel: ne morem sestiti v kombi, naložiti zabojev in se voziti okrog ter prodajati. Tisti dan njemu delo v vinogradu stoji.

BELOGLAVEC: Vinogradnik mora biti popolnoma osveščen, si vedno poiskati najbolj-

Kmalu novi zakon po zgledu vinske Evrope?

Skladno z načeli evropske zakonodaje za njema osnutek novega »vinskega zakona«, ki naj bi bil predvidoma sprejet do konca tega leta, celotno pridelavo in promet z grozđjem, namenjenim za pridelavo, torej z moštom, z vinom in s proizvodi iz grozđja in vina (izvzeti so jedilno grozđje in rozine), nam je posebej za naš pogovor za okroglo mizo sporočil mag. ZDENKO RAJHER iz Poslovne skupnosti za vinogradništvo in vinarstvo Slovenije, ki je sicer aktivno sodeloval pri pripravi osnutka. Čeprav je zasnova zakona podobna sedanji, naj bi bilo njegove bistvene določbe moč hitreje prilagoditi stroki in učinkovitejši naj bi bil nadzor v pridelavi in prometu.

Da bi se tudi na tem področju laže vključili v Evropsko skupnost, so v osnutku predvideli dve osnovni kategoriji vin, in sicer namizna vina in kakovostna vina.

Kategorija namiznih vin obsega dve skupini: navadna namizna vina z nazivom države (doslej namizna vina nekontrolirane porekla) in deželna vina (doslej namizna vina kontrolirane porekla). Po zgledu evropskih držav je torej predvidena podskupina vin z oznako geografskega izvora večje pridelovalne enote (v Nemčiji »Landweines«, v Franciji »vins de pays«).

Novost je pomembna, ker bo tako domačemu kot tujemu trgu moč ponuditi večje količine z oznako slovenskega izvora; v tej skupini smo doslej poznali le dolenjski čviček.

Tudi kategorija kakovostnih vin, tistih, ki so pridelana na določenih območjih, obsega dve podskupini: kakovostna vina z zaščitenimi in kontroliranimi geografskim poreklom, in visokokakovostna ali vrhunska vina. Pri slednjih bo novost le vino iz grozđja, posušenega na slami ali na po-

sebnih sušilih. Pomembno pa je, da bo za vrhunska vina obvezna prijava trgatve, da bi ugotovili količino grozđja oziroma vina in primernost zrelosti za posamezno stopnjo.

Zakon bo zaščilil le tiste vinorodne okoliše (podokoliše) in tista ožja vinorodna območja (vinorodne kraje, višje ležeča vinorodna območja), ki se lahko pohvalijo s tradicionalno priznano kakovostjo vina. Opredeliti bo treba zlasti manjša kakovostna območja in pri ministrstvu za kmetijstvo ustanoviti institucijo za varstvo porekla vin.

Čimprej bo treba sprejeti nov pravilnik o označevanju vin, da bi uvedli red in preprečili zavajanje kupca z raznimi fantazijskimi imeni, znaki kakovosti, grafično podobo ipd. Sedanja uporaba znaka kakovosti SQ je za vino povsem neustrezna.

Tako kot v večini evropskih vinogradniških držav se bodo kleti morale odločiti bodisi za pridelavo, donegovanje in poljenje slovenskih vin z določenega vinorodnega območja ali pa za nakup, nego in prodajo vin iz različnih rajonov in držav – posledje bodo torej ločene pridelovalne in trgovske kleti, to pa tudi pomeni drugačen način prodaje različnih kategorij vin.

Vino bo moralo biti originalno polnjeno, izjema je le del lastne pridelave, ki je ponujen v vinotoču. Poostreni bodo tudi predpisi o prevozu vina, in sicer predvsem zaradi varstva porekla in kakovosti. Za naredi nad izvajanjem zakona in predpisov bo skrbelo posebna državna vinogradniško-vinarska inšpekcija. Zakon bo natančneje določil tudi ocenjevanje in analitični nadzor, in sicer tako za domači trg kot za uvoz in izvoz.

EVROPA

Razblinjene sanje o združitvi

Očebitljivo družbeno ravnovesje v naših državah resno ogrožajo upadanje zaposlovanja v kmetijah...

kulacij proti francoskemu franku, v bistvu pa spodkopali enega glavnih temeljev ERM.

kimi obrestnimi merami skušali preprečiti pregrevanje gospodarstva in hkrati v državo pritegniti tuj kapital...

Maastrichtski sporazum o tesnejši evropski uniji je sprožil ostro nasprotovanje v Franciji, Britaniji in na Danskem...

Celo nemški kancler Kohl je v začetku meseca priznal, da se bo uvedla enotne evropske valute...

Francosko zamero je sicer mogoče razumeti, toda Nemci, naj bodo kakršnikoli že, nikakor niso edini krivec za vrenje na mednarodnih denarnih trgih...

Tudi dolgoletni gonilni sila Evropske skupnosti Francija in Nemčija sta ob stopnjevanju napetosti gledali predvsem na lastne interese...

Pri tem ni bila toliko presenetljiva vsebina njegove izjave - gospod Delors pa izhaja iz razmeroma skromnega okolja in njegove simpatije do revnejših, zlasti podeželskih slojev prebivalstva...

Po dobrohotnejši teoriji naj bi bila omenjena izjava posledica dejstva, da je gospod Delors, ki je nedavno hudo vznejevoljil Nemce s predlogom, naj marka začaso umaknejo iz ERM...

Naj bo tako ali drugače, dejstvo je, da je velika večina evropskih komisarjev že močno obledelih političnih veličin, ki so si udoben fotelj v Bruslju izborili predvsem zaradi takšnih ali drugačnih zaslug v preteklosti...

Foto: Juro Zmizdaric

Kljub vsem tem nemajhnim dosežkom pa Delorsova politična zvezda v zadnjem času naglo blede. Izredno tesni zmagi zagovornikov Maastrichta na lanskem referendumu v Franciji je sledila dolga in ogorčena bitka za ratifikacijo spornega dokumenta v Britaniji in na Danskem...

Svetle sanje predsednika Evropske komisije so se razblinile v značilnem bruseljskem slogu: v zgodnjih jutranjih urah 2. avgusta je skupina neprespanih visokih uradnikov javnosti posredovala izjavo, češ da jim je kljub vrenju na mednarodnih denarnih borzah uspelo »ubraniti« ERM...

VREČAR: Najcenejša možnost promocije in izvoza slovenskih vin je tujski promet. Zal razmere niso optimistične. Dolgoročno pa bi mogli na tuje prodati tudi več kot 10 odstotni...

TERČELJ: Za to mizo ste me pozdravili kot starostjo enolastni in mi dali prvzno besedo. Kot poseben začel in zato naj v neko posebnostjo tudi končam. Namreč, dokler ne bo reda v trgovini, re bo nič. Zdaj imamo kmetijsko inšpekcijo, ki nadzoruje vino v kleti...

KOVAČIČ: A kako je za oglaševanje naših vin v tujini? V Slovenijav prihajajo tuji, pokusijo vino in večinoma rečejo: »To je nekaj izrednega! To bi bilo mogoče petkrat, desetkrat dražje prodati - če bi spodaj pisalo, da je vino iz Francije.« Za Slovenijo pa je bilo malo ljudi, zato nihče ne bo kupil. Visoko ceno, ki jo imajo naša vina, na tujih trgih sploh ne priznavajo...

RUSKA DIASPORA

Vrata k spreminjanju mej

Problem ruske diaspore - s čimer v grobem in zelo klasično označimo Rusov, ostale za mejami nove domovine po razpadu Sovjetske zveze - bo odločilno vplival (v marsičem pa se je to že zgodilo) na razvoj dogodkov na tleh bivše Sovjetske zveze v prihodnje...

neg problema. Rešuje pa jih v glavnem z orožjem ali vsaj z grožnjami. Zgodovinsko gledano se mora ta proces odviti sam po sebi; temu v preteklosti ni ubežala niti Zahodna Evropa in danes s faznim zamikom niti Jugoslavija in Sovjetska zveza, ki sta za temeljni procesi v svetu - torej tudi za nacionalnim ustrojstvom - zaostali še pred prihodom bolj-ševikov. Zato je lahko vpliv Rusije na te dogodke izven zglej usmerjevalen. Duh je že zdavnaj izven steklenice; interesu za to problematiko se Rusija ne bo nikoli več odrekla.

Poglejmo podrobneje, a s predhodnim opozorilom: v razpravah o ruski diaspori se je nemišlino - razen za zgodovinske in teoretične modele - ukvarjati s vprašanjem, kdaj in kako so se Rusi znašli na ozemljih danes samostojnih držav; bistvena za razumevanje sedanjih in prihodnjih dogodkov nista »izvor« ali datum prihoda Rusov, ampak njihova današnja »količina« in teritorialna razporeditvena slika. Proces je stekel in pršenost, ki nam ob poznavanju strateških interesov Rusije v posameznih delih bivše SZ pomagata pojasniti interes matice za diasporo. Najprej čisto aritmetično: Na področju Sovjetske zveze aradno živi 143,2 milijona Rusov, od tega 83 odstotkov znotraj in 17 odstotkov izven Ruske federacije. Teh 17 odstotkov pomeni natančno tistih 25,3 milijona Rusov, za katere uporabljamo tehnični termin diaspora. Poleg 119,8 milijona Rusov, živčih v matični Ruski federaciji, je 25-milijonska diaspora smiselno deliti v tri temeljne kategorije.

Zaradi nje se že dolga leta, še iz časov pred jugoslovansko vojno denimo, govori o potencialnih eksplozivnih zmesi, ki bi v primeru »vstajev«, kakršno smo beležili s srbskim prebivalstvom na Balkanu, vrgla v zrak vsa stara celino; zaradi problema te diaspore se je v hladnovojniških mednarodnih konceptih (predolgo vztrajalo pri nesprejemljivi kakršnikoli precedensov, ki bi lahko spodbudili omenjeno vstajo izvenruskih Rusov. Slovečim o tem ni treba posebej ubujati spomina. Toda položaj se je od prvih opozoril dalje v mnogocem spremenil: najprej se je del ruskega vprašanja rešil v komunikacijsko zelo oddaljenih delih bivše SZ mimo ali le z delno vednostjo mednarodne javnosti, nato pa se je vednostjo jugoslovanske krize (za katero se je v omenjenih konceptih govorilo, da bo miniaturna sovjetske) še pokazalo, da je reševanje problema diaspore s silo sprejemljivo oziroma se celo splača. Primer Bosne dokazuje, da je meje - v nasprotju z doslej veljavnimi helsinkskimi koncepti - mogoče spremeniti z orožjem, kljub dokaj veliki nenaklonjenosti mednarodne javnosti do takšnega početja in vpricho prisotnih mednarodnih »opazovalcev«. V primeru Rusije so torej vrata k spreminjanju meja odprta.

Toda Rusija je večino teh vrat že odprla ali je odprtine vsaj načela. Na takšen ali drugačen način, s pomočjo vojske, domačih vstajnikov ali z vračanjem posameznih držav v lastno interesno sfero. Problem ruske diaspore je bil zanemarljiv do tistega trenutka, ko se je Rusija v idealističnih konceptih zunanje politike tik po razpadu Sovjetske zveze vdajala iluziji o popolni prozahnosti usmeritvi, zaradi katere je zanemarljiva svet okrog sebe. S problemom ruske diaspore se je ruska diplomacija začela teoretično in dejansko ukvarjati šele po drugi polovici lanskega leta, ko je tudi v temeljnem dokumentu te diplomacije - v strateških izhodiščih - odnos do držav SND na prvem mestu prioriteten zamenjal večno prevladujoče odnose z ZDA. Današnja »zrela« ruska zunanja politika počasi in vztrajno načinja posebne vidike omenje-

Je na prvi pogled jasno razvidno, zakaj smo države razdelili v tri kategorije glede na specifično težo ruskih manjšin? Takšna razdelitev nam daje naravnost izvrstno podlago za nadaljnje razmišljanje o tem, kako daleč je Rusija doslej prišla pri izpostavljanju problema svojih manjšin v naštetih državah. Podobnosti so namreč tako izrazite, da ne morejo biti slučajne, in odkrivajo določene scenarije celotne »igre«. V državah »tretje kategorije« so v tistih, kjer Rusji predstavljajo relativno majhnen delež prebivalstva (do 10 odstotkov), pa hkrati številčno ne presegajo očitno kritične meje 400.000 prebivalcev, se je »reševanje« ruskega vprašanja na ta ali oni način že opravilo in zaključilo v obliki dolgotrajnih vojn: »pomoč« 201. ruske divizije v državljanski vojni med »legitimnim« režimom in med islamskimi uporniki (ki jim pomaga Afganistan), v Tadžikistanu je opredeljena s nedvomnim ruskim interesom v Srednji Aziji (»cenaa«: 20.000 mrtvih); ruska »pomoč« s pomorskimi in letalskimi silami ter z dostavljanjem kavkaških prostovoljcev je neposredno privedla uporne Abhazce do odprave od Gruzije za Rusijo strateško (in tudi socialno) pomembnem delu Črnega morja (končni izid: 10.000 mrtvih); gospodarska in vojska pomoč Rusije Armeniji je v vojni za Karabah »skrčila« ozemlje izrazito proturškega in proturškega Azerbajdžana (v času vladavine Narodne fronte) za četrtno, zaradi česar je azerbajdžansko ljudstvo »prosil« odrešitlja v obliki bivšega moskovskega kadra iz politburoja Gejdarja Alijeva, ki bo po vsej Azerbajdžan vračal v rusko interesno sfero (enak izid kot v Abhaziji). Ruska manjšina je bila tu potreben in hkrati nujen predpogoj oziroma izgovor za neposredna ruska meševanja. V ospodru pa so bili vendarle ruski strateški interesi.

Problem držav druge kategorije, kjer so Rusi številčno še vedno pod naslednje kritično mejo milijona prebivalcev, a predstavljajo velikanski delež prebivalstva (nad deset in do 40 odstotkov), se je izpostavil šele v zadnjem

času; danes je Rusija v fazi silovitih groženj predvsem v smeri Pribaltika, kjer kot enakovredna metoda »reševanja« sporov zamenkrat nastopata diplomacija in opcija orožnega spopada. Zamenkrat se uporablja samo nena- vadno ostro diplomatsko orožje: proti Litvi glede napovedanega umika ruske vojske (»Odgovor na morebitne provokacije po oster, praktičen in skrajno odločen«), proti Estoniji pa glede položaja z državljansvom pripadnikov ruske manjšine (»Če se bo ruska manjšina v Estoniji prisiljena zaščititi za obrambo lastnih pravic, Rusija ne bo sedela križem rok«). Če izhajamo iz nekaterih opaz- stovk, dobora preizkušnih in jugoslovanskih vojnah (referendum o oceptivni prisotnosti tuje vojske na tleh mednarodno priznane države, indiferentnost mednarodne javnosti do te problematike, sprejemljivo načelo spreminjanja meja s silo...), so napovedi »rešitev« v Pribaltiku črne. Proces je stekel in vprašanje je, če je - kljub večjemu intelektualnemu količniku trenutnega ruskega vodstva glede na denimo jugoslovansko - »hrvaški« scenarij v Pribaltiku še mogoče preprečiti. Moldavijo smo postavili v ta krog s tehtnim razlogom, čeprav bi morala po enem od krite- rijev (že opravljena vojna, drugače kot v Pribaltiku, kjer ta šele grozi) lahko sodila v prejšnjo skupino: toda v Moldaviji je bil (enako velja namreč za Pribaltik oziroma za strateški interes Baltskega morja) problem manjšine »kar tako« najmanj izražen s stra- teškimi interesi Moskve. V Moldaviji je skratka 14. armada generala Lebedja področje levo od Dnestra spremenila v rusko enkla- vo, dejansko neodvisno od režima v Kišinjovu (»cenaa«: več kot 5.000 mrtvih).

Je v tretji skupini so države, kjer oba kriterija (več kot desetodstotni delež ruskega prebivalstva in več kot milijon v absolutnem številu) presežata »razumne« pragove tolerance, zaradi česar reševanje problema ruske diaspore (še) ni dobilo resnejših razsežnosti; gre namreč natančno za tisto skupino držav, v katerih bi lahko prišlo do napovedanega in apokaliptičnega zapleta, v primerjavi s katerimi bi bila bosnaska tragedija prava otročarija, a v katerih ravno ta možnost apokalipse odvrača Rusijo in državo sprejemnico od zaostrovanja problema. Zamenkrat je to krog držav, kjer se uporabljajo najbolj civilizirane oblike tako dialoga kot tudi združevanja z Moskvo; gre vendarle za države, kandidatke za prvi krog bodoče ekonomske zveze SND. Zato je podoba nekoliko bolj optimistična: Kazahstan, Uzbekistan, Ukrajina in Belorusija v posameznih ali združenih spopadih z Rusijo nimajo nikakršnih možnosti. Tamkajšnje ruske kolonije so ob pomoči od znanj sposobne našteje države dobesedno prepoloviti. In tu so ruski strateški interesi tudi daleč najmočnejši (Črno morje, Krim, črnomoška flota, jedrsko orožje, kazahstanske surovine...). pravzaprav tako močni, da bi se Rusija zanje najbrž re borila - do zadnje kaplje krvi. Zaradi tega so politična vodstva v štirih prestolnicah modrejša v razmerju do Moskve. Obenem je gospodarska nuja - obnovitev gospodarskih povezav, unikalno zasnovanih za časa Sovjetske zveze - to četrtevico prisilila k forsiranemu približevanju Rusiji vsaj v gospodarskem pogledu (poglavitne institucionalne dosežke na omenjenem področju pričakujemo v naslednjem pol leta). Le takšne povezave v okviru SND bodo lahko odvrle apokaliptičen razplet dogodkov; ko gospodarstva delujejo, nacionalizem preide v ozadje. Sicer pa je pred meseci ukrajinski premier Kučma priznal: prvo leto ukrajinske neodvisnosti je pokazal, da je Ukrajina v celoti odvisna od Rusije.

Problem ruske diaspore je torej treba vedno obravnavati tristrupenjsko in v povezavi z ruskimi strateškimi interesi. Do vsakega kroga držav obstaja posebna strategija ravnanja iz ruske smeri, in vsak krog držav ima določeno stopnjo oddaljenosti od integriranja z Rusijo. Jugoslovanski scenarij se je v primeru Rusije (torej je začel delno ponavljati, s to pomembno razliko, da še ni dosegel napovedanih apokaliptičnih razsežnosti, ker bi bil boj proti ruskomu toku vnaprj obsojen na popoln poraz. Tu je prostor bivše ZSSR zmogel kako- vstni preskok, ki ga locuje od bivšega jugo- imperija; na področju največje koncentracije nevarnosti je rožljanje z orožjem trenutno zamenjala ekonomska diplomacija. Le če ta ne bo uspešna, se lahko pripravimo na utes- njevanje napovedi, da bo razneslo staro celo, posebej če bi se Ukrajina in Rusija začeli obmetavati s kakšnimi jedrskimi izstreki. Toda k sreči smo zazdaj še zelo daleč od kakšnih katastrofičnih stanj. Reševanje problema ruske diaspore je še v okviru znosne- ga, če lahko sploh rečemo kaj takšnega - dosege raven jugoslovanskih. Toda najhu- šega skoraj zanesljivo ne bomo doživeli. Če se to sploh še lahko zapisano vsem v tolažbo.

O vinskih poteh in stranpoteh z leve proti desni: Anton Vodovnik, Boris Beloglavec, Vilko Novak, Matjaž Kovačič, Dušan Terčelj in Stane Terlep. (Foto: IGOR ZAPLATIL)

Vilko Novak

Darjan Košir

Marko Kočever

MARKO

MED DRUGIM Največji neuspehi rock'n rolla

Spoštovani urednik! Nenadoma sem odšel na morje in tako ti pošiljam samo nekaj pripomb...

Na hotelski terasi plešejo rock'n roll. Nekateri so trebusčkasti, plešasti - pravi 'starcji' pri osemšestdesetih...

Slovenija je bila edina država, ki je šla v demokratizacijo z rock'n rollom na čelu. Vrhunec zborovanja na Kongresnem trgu je bil takrat...

Zdaj pa poglejte, katerega koli našega politika in si ga predstavljate, kako pleše rock'n roll...

(In ne smejte se tako nespodobno!)

Opredelitev. Kako, da ne morejo slovenski ustvarjalci in razumniki, kot so se pozneje predstavili, napisati boljšega teksta?

Vprašamo pa se, po čem ta stvar diši in kaj je zadaj?

Diši po treh vinkljah. Zadaj pa je napis: Namerno razvijanje kozarcev zaračunavamo trikratno!

Opomba: Vsem tistim, ki nekontrolirano kar naprej vpijejo, kje je pravna država...

Užaljeni desni blok. Malenšek je v Trebnjem dejal, da so Peterletove besede...

Trebnjski menu: malo mešano.

Predvolilni golaž in vampi.

Kakšni vampi! Potem je prišel Samaranch. Če ga ne bi bilo, bi si ga morali iz slame natačiti.

Andreata si je vzel vsaj toliko časa, da je pokadil pipo. Nekajkrat je predal iz desne roke v levo...

Pred odhodom je bojala žena, ki je Slovenec poznala samo z Gasparijevih razglednic.

Peterletova žena pa ga je pospremila na pot z besedami: 'Ko greš na pogovore z Latini, ne pozabi na pipe!'

P. S. Po velikem zborovanju na Kongresnem trgu, je rock'n roll izgubil iz slovenske politike. Od takrat naprej ga je na javnih prireditvah zamenjal...

Marko Zorko

BORIS JEŽ

Revizor

(Prosto po Nikolaju Vasiljeviču Gogolju)

Glavar Jože: Gospodje, povabil sem vas, da vam naznanim zelo neprijetno novico: k nam prihaja revizor.

Mestni graščak Janez: Kaj, revizor? Oskrbnik dobrodelnih zavodov dr. Jože: Kaj, revizor?

Glavar Jože: Revizor iz finančnega ministrstva, inkognito. In povrh še s tajnimi navodili. Kakor da bi slutil: nocoj se mi je vso noč sanjalo o nekakšnih dveh nenavadnih podganah...

Tu moramo glavarju Jožetu vzeti besedo, kajti medtem je poštar že staknil revizorja, in to ne pri Sokolu ali Kolovratu...

Glavar Jože: In kako veš, da je pravi? Poštar: Kako ne bi vedel! Bradat je, sliši na ime Mitja in vsakogar žica za denar.

Glavar Jože: In kako veš, da je pravi? Poštar: Kako ne bi vedel! Bradat je, sliši na ime Mitja in vsakogar žica za denar.

Glavar Jože: In kako veš, da je pravi? Poštar: Kako ne bi vedel! Bradat je, sliši na ime Mitja in vsakogar žica za denar.

Glavar Jože: In kako veš, da je pravi? Poštar: Kako ne bi vedel! Bradat je, sliši na ime Mitja in vsakogar žica za denar.

Glavar Jože: In kako veš, da je pravi? Poštar: Kako ne bi vedel! Bradat je, sliši na ime Mitja in vsakogar žica za denar.

Glavar Jože: In kako veš, da je pravi? Poštar: Kako ne bi vedel! Bradat je, sliši na ime Mitja in vsakogar žica za denar.

šampanjec, ostrige - vse to je treba preprosto uživati in čim manj razmišljati.

Nenadoma nekdo potrka na vrata in v apartma vstopi delegacija s starejšim plešastim gospodom na čelu, ki se trudi opozarjati na svojo visoko olikanost...

Glavar Jože: Čast mi je! Kot glavar tukajšnjega mesta imam dolžnost skrbeti za to, da popomniki in cenjena gospoda niso izpostavljeni kakim sitostim...

Mitja (najprej boječe, potem pa mu vse bolj raste pogum): Seveda, o gospodu Janezu sem že marsikaj slišal. Pred leti je menda dal porezati tiste drogeve...

Mestni graščak Janez: Dovolite, da zadevo pojasnim. Drogevi so lepo zloženi na odpadu in so, kot se strokovno reče, v fazi sanacije...

Mitja je tedaj skozi možgane šinilo vse, kar so si prijatelji pripovedovali o teh možeh, ki so zdaj stali pred njim in plašno povešali pogleda...

Mitja: Seveda pa ne gre samo za drogeve! Zadržite se kar krepko na nos nekega novinarja. In že vrabci na strehah čivkajo...

Glavar Jože: Dovolite, da jaz pojasnim zadevo. Veste, vse to, kar pravite, je nesramno natolečevanje opozicije. To so ljudje brez kulture, brez krščanskega etosa...

Glavar Jože: Dovolite, da jaz pojasnim zadevo. Veste, vse to, kar pravite, je nesramno natolečevanje opozicije. To so ljudje brez kulture, brez krščanskega etosa...

Glavar Jože: Dovolite, da jaz pojasnim zadevo. Veste, vse to, kar pravite, je nesramno natolečevanje opozicije. To so ljudje brez kulture, brez krščanskega etosa...

Glavar Jože: Dovolite, da jaz pojasnim zadevo. Veste, vse to, kar pravite, je nesramno natolečevanje opozicije. To so ljudje brez kulture, brez krščanskega etosa...

spomenik, toda, priznajte, tam neke pred vzhodom in glavarstvo pa bi se že spodobilo imeti kakšen ličen okrask.

Mitja: No, no, seveda, saj z denarjem menda ne bi smel biti problem. Naduradnik Marjan bo že vedel.

Glavar (v stran): Premeten je! Kam obrača! Kako meša štreno, samo da bi me zmotil. Človek res ne ve, s katere strani bi se ga lotil.

Mitja: No, pa mi posodite malenkost! Rad bi takoj vrnil poštarju, ki me je rešil v tisti piceriji. Dva tisoč mark!?

Glavar (v stran): No, hvala Bogu! Denar je sprejel. Sedaj mislim, da stvar pojde kakor namazana. Za vsak primer sem mu stisnil štiri tisoč namesto dva tisoč.

Naduradnik Marjan: Gospod, verjetno imate v mislih izkupiček od prodaje hiš v našem glavarstvu. Res, to je veliko denarja, vendar se morate zavedati, da imamo tudi ogromne stroške.

Oskrbnik dobrodelnih zavodov dr. Jože: Seveda, v bolnišnicah smo naredili red in zdaj tja ne more več vsakdo, če ni vsaj na smrt bolan.

Glavar Jože: Ne smete tudi prezreti, kaj vse smo naredili za dobro počutje in duševno zdravje naših meščanov. Sam sem osebno nadzoroval urejanje gredeč. Imena ulic, ki so kakorkoli žalila čut za poštenost...

Glavar Jože: Ne smete tudi prezreti, kaj vse smo naredili za dobro počutje in duševno zdravje naših meščanov. Sam sem osebno nadzoroval urejanje gredeč. Imena ulic, ki so kakorkoli žalila čut za poštenost...

Glavar Jože: Ne smete tudi prezreti, kaj vse smo naredili za dobro počutje in duševno zdravje naših meščanov. Sam sem osebno nadzoroval urejanje gredeč. Imena ulic, ki so kakorkoli žalila čut za poštenost...

Glavar Jože: Ne smete tudi prezreti, kaj vse smo naredili za dobro počutje in duševno zdravje naših meščanov. Sam sem osebno nadzoroval urejanje gredeč. Imena ulic, ki so kakorkoli žalila čut za poštenost...

ravnost iz inozemstva. Sam sem dal postaviti najodbojnejše javno stranišče v guberniji. V zadnjem času se je ime našega slavnega mesta razširilo po vsem svetu...

Mitja je bil zdaj že povsem gotov, da jih ima v pesti. Ko se jih je naposled znebil, si je naročil novo steklenico šampanja in se predal zadovoljstvu...

Mitja je bil zdaj že povsem gotov, da jih ima v pesti. Ko se jih je naposled znebil, si je naročil novo steklenico šampanja in se predal zadovoljstvu...

Mitja je bil zdaj že povsem gotov, da jih ima v pesti. Ko se jih je naposled znebil, si je naročil novo steklenico šampanja in se predal zadovoljstvu...

Mitja je bil zdaj že povsem gotov, da jih ima v pesti. Ko se jih je naposled znebil, si je naročil novo steklenico šampanja in se predal zadovoljstvu...

Mitja je bil zdaj že povsem gotov, da jih ima v pesti. Ko se jih je naposled znebil, si je naročil novo steklenico šampanja in se predal zadovoljstvu...

Mitja je bil zdaj že povsem gotov, da jih ima v pesti. Ko se jih je naposled znebil, si je naročil novo steklenico šampanja in se predal zadovoljstvu...

Mitja je bil zdaj že povsem gotov, da jih ima v pesti. Ko se jih je naposled znebil, si je naročil novo steklenico šampanja in se predal zadovoljstvu...

Mitja je bil zdaj že povsem gotov, da jih ima v pesti. Ko se jih je naposled znebil, si je naročil novo steklenico šampanja in se predal zadovoljstvu...

Mitja je bil zdaj že povsem gotov, da jih ima v pesti. Ko se jih je naposled znebil, si je naročil novo steklenico šampanja in se predal zadovoljstvu...

Mitja je bil zdaj že povsem gotov, da jih ima v pesti. Ko se jih je naposled znebil, si je naročil novo steklenico šampanja in se predal zadovoljstvu...

Glavar Jože: Kako ste si predrznili...?

Poštar: Sam ne vem, nenaravna sila me je vzpodbodla. Sicer pa smo, hm, razpečatili še dosti pisem. Gospoda, ali vam smem prebrati pismo?

Vsi: Berite, berite!

Poštar (bere): Ljubi moj Janez! V naglici ti naznanjam, kakšni čudeži se gode z menoj. Sedim v neki piceriji in se že tresem, kako me bodo spet viaknili v luknjko...

Poštar (bere): Ljubi moj Janez! V naglici ti naznanjam, kakšni čudeži se gode z menoj. Sedim v neki piceriji in se že tresem, kako me bodo spet viaknili v luknjko...

Glavar Jože: Ni mogoče! To ne stoji v pismu.

Poštar (mu pokaže pismo): Poglejte sami! Nadaljuje branje: Naduradnik Marjan... (jeclja)

Mestni graščak Janez: Zakaj pa ste obstali?

Poštar: E, nerazložna pisava... sicer pa je tako jasno, da imamo opraviti z malopridnežem. Naj berem naprej: Mestni graščak Janez je v najvišji meri mauvais ton...

Glavar Jože: Vrag veda, kaj pomeni! Še dobro, ako pomeni samo sleparja, a morebiti tiči v njej še vse kaj hujšega.

Poštar (bere dalje): V ostalem pa so to gostoljubni in dobrodušni ljudje...

Tedaj se na vratih pojavi orožnik: S finančnega ministrstva je prišel po višjem povelju uradnik in zahteva, da pridete takoj k njemu.

Glavar Jože (zaprepadeno): Morda veste, kako se imenuje?

Orožnik: Pravi, da je Mitja. In je tudi bradat.

Vržimo črne koze v vice!

Kjub argumentom v prid njihovi ohranitvi je čas, da človeštvo uniči to neprijetno obliko življenja.

Paradoks ekologije je, da je živalske in rastlinske vrste, ki jih najraje vidimo okrog sebe, najlažje iztreti. In obratno. Kot vidimo, se je znebiti kitov ali slonov vse preveč enostavno...

V človeški zgodovini so bile črne koze najpogostejši vzrok smrti z okužbo. V naravi so jih izkoreninili leta 1977 in zadnja znana žrtev črnih koz - britanski medicinski fotograf - je umrla leta 1978.

Po koncu sedemdesetih let sta se spremenili dve stvari. Prvič, Amerika in Rusija - v njenih laboratorijih prebivajo zadnje javnosti znane črne koze - zdaj bolj ali manj zapuata druga drugo. In drugič, biomedicinska tehnologija je napredovala do takšne točke, da lahko izloči vsa genetsko informacijo virusa in ga posname.

Zdaj ko so znanstveniki zbrali genetsko informacijo, ima virus na sebi popolno smrtno masko, ki bi jo lahko uporabili za oživitve tako, da bi obliko variote vtisnili v mehko glino kemikalij v epruvetah.

Ti varuhi narave niso biofanatiki, ki hočejo ohraniti pestrost živalskih in rastlinskih vrst za vsako ceno. Trdijo, da bi uničenje virusov lahko povzročilo lažen občutek varnosti: čeprav so edine znane zaloge virusa v Rusiji in Ameriki, jih je nekaj lahko še drugod - in zdaj, ko je njegova genetska analiza končana, bi ga lahko reproducirali kjerkoli.

To so sicer razumni argumenti, toda tisti v prid uničenju so boljši. Prvič, eliminacija virusa ne bo pomenila, da znanstveniki ne bodo nekateri lastniki zahtevati svoje nazaj. Trenutno bi bila to še težka, draga in dolgotrajna naloga, toda tehnologija se neprestano izboljšuje.

Za neprizanesljivost do črnih koz obstaja tudi političen razlog. Čeprav so bili njeni primerki koncentrirani v dveh, pripadajo večim državam. Če jih ne uničimo, se lahko zgodi, da bodo nekateri lastniki zahtevali svoje nazaj. Poleg tega ima uničenje variote vere simbolično vrednost. Ljudje smo iz malomarnosti ubili mnoge živalske in rastlinske vrste. Ena sodna eksekucija bi, na nek način, slovesno otvorila novo obdobje preudarnosti v teh zadevah.

The Economist, London

Foto: Blaz Šturm

SVET SE PREUREJA

Če bo vojna, bo to vojna med kulturami

Kakšne gonilne sile se skrivajo za vojno v nekdanji Jugoslaviji? Od kod izvirajo krvavi spopadi na obrobjih nekdanjega sovjetskega imperija? Zakaj se je po koncu hladne vojne zamajal sistem držav? Samuel P. Huntington, politolog na harvardski univerzi, zagovarja provokativno tezo: prihodnjih napetosti v svetovni politiki ne bodo določale države, ampak različni tipi civilizacij.

Svetovna politika stopa v novo fazo intelektualci že širijo svoje poglede na tisto, kar nas čaka. Med drugim napovedujejo konec zgodovine, vrnitev tradicionalne tehnološke med nacionalnimi državami ali razpadanje teh držav, ki jih bodo zmlele nasprotujoče si sile tribalizma in globalnosti. Vsaka od teh vizij obsega fasete počasi se porajajoče realnosti. In kljub temu so vsi prezrli odločilni, celo najpomembnejši vidik svetovne politike v letih, ki prihajajo.

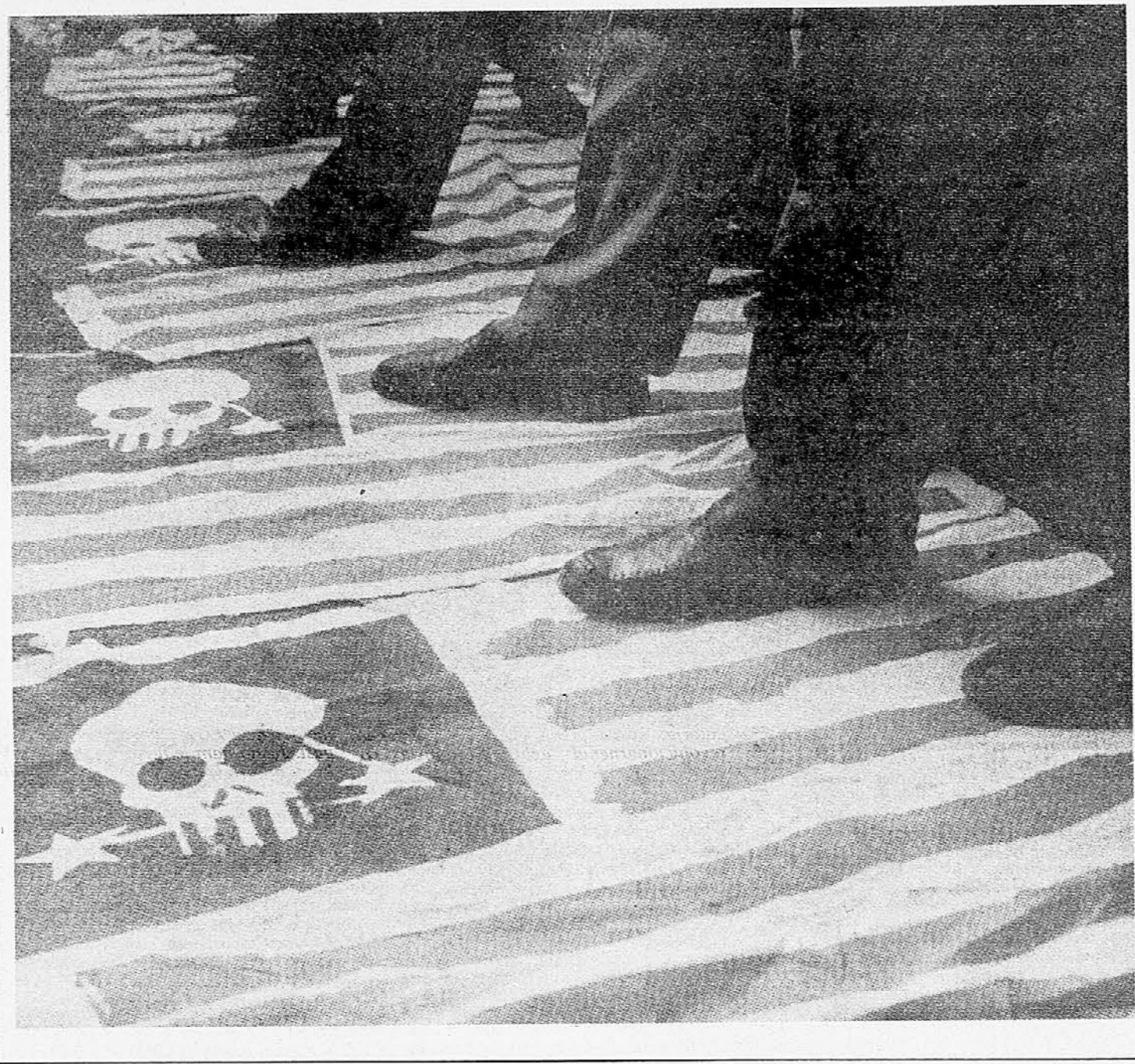
Zagovarjam tezo, da temeljni vzrok konfliktov v tem novem svetu ni predvsem ideološke ali gospodarske narave. Najpomembnejši vzrok za konflikte določa kultura. Nacionalne države bodo sicer ostale najmočnejši akterji na svetu, temeljni spori svetovne politike pa bodo nastajali med narodi in grupacijami iz različnih kultur. V svetu bodo prevladovali medsebojni konflikti civilizacij, kultur. Prelomi med kulturnimi krogi bodo določali potek prihodnjih bojnih linij.

Med hladno vojno je bil svet razdeljen na prvi, drugi in tretji svet. Za razdelitev ne velja več. Danes je bolj smiselno deliti države na temelju njihovega kulturnega in civilizacijskega položaja in ne po njihovi politični ali gospodarski strukturi ali po razvojni stopnji njihovega gospodarstva. Kaj je pravzaprav civilizacija ali kultura? Civilizacija je kulturna enotnost. Vasi, regije, etnične skupine, narodnosti, verska, vse našto vsebuje izrazite posebnosti na različnih ravneh kulturne raznolikosti. Kulturni standard vasi na jugu Italije se razlikuje od tistega na severu države. Obema pa je skupna italijanska kultura, ki se razlikuje od nemške. Evropske občine imajo spet skupne kulturne posebnosti, ki se razlikujejo od arabskih ali kitajskih skupnosti. Ljudje iz arabske, kitajske ali zahodne kulture pa niso del katerikoli večje kulturne enote. Vsaka od njih je sinonim za lastno civilizacijo, lastno kulturo. Kultura torej zarisuje najširši okvir identitete človeka, ne glede na tiste posebnosti, po katerih se človek razlikuje od drugih bitij. Kultura se izraža tako s skupnimi objektivnimi elementi, kakršni so na primer jezik, zgodovina, vera, običaji, institucije, kakor s subjektivnimi predstavami ljudi, ki v njih živijo. Kultura lahko združuje več nacionalnih držav, kakor je to na primer v zahodnih, latinskoameriških in arabskih kulturah; ali pa le eno, kakršna je na primer Japonska. Kulture se med seboj mešajo, se prekrivajo in obsegajo podrejene kulture. Tako ima zahodna kultura dve glavni različici: evropsko in severnoameriško. Islam pa ima svojo arabsko, turško in malajsko različico. Kulture so dinamične, nastajajo in izgubljajo, se delijo in zlivajo druga v drugo. Ljudje na Zahodu imajo nacionalne države za poglavitne akterje svetovne politike, kar pa so šele nekaj stoletij. Široki tokovi človeške zgodovine so prepreženi s kanali kulture. V svoji knjigi *Potek svetovne zgodovine* navaja Arnold Toynbee 21 kulturnih krogov. Danes jih od teh obstaja le še šest.

Svet prihodnosti bodo določali medsebojni odnosi med sedmimi ali osmimi velikimi kulturami. Sem sodijo zahodna, konfucijanska, japonska, islamska, hinduistična, slovansko-pravoslavna, latinskoameriška in morda še afriška. Najpomembnejši spori bodo v prihodnosti nastajali na mejah, ki ločujejo te kulture drugo od druge.

Razlike med kulturami niso le dejanske, ampak tudi temeljne. Ljudje različnih kultur nimajo le različnih pogledov na odnos med človekom in Bogom, posameznikom in skupino, državljani in državo, starši in otroci, moškimi in ženskimi, ampak tudi na relativnem pomen pravic in dolžnosti, svobode in avtoritete, enakosti in hierarhije. Te razlike so se povečevale v stoletjih. So veliko bolj temeljnega pomena kot razlike med ideologijami ali sistemski vladavine. Takšne razlike se ne pomenijo nujno konfliktov. V stoletjih pa so se iz razlik med kulturami porajale najdaljše in najstrahovitejše vojne. Svet postaja čedalje manjši. Čedalje večje prepletanje in čedalje

pogostejši stiki med ljudstvi krepijo zavest o lastni kulturi kakor tudi zavest o razlikah. Priseljenci iz severne Afrike povzročajo pri Francozih sovražen odnos in hkrati pri njih povečujejo pripravljenost, da v državo spustijo »dobre« evropske katoličane iz Poljske. Državljeni ZDA se veliko bolj odklonilno odzivajo na japonske investicije kakor na veliko večje kanadske ali evropske. Izmenjava med ljudstvi različnih kultur krepí zavest ljudi, da pripadajo določeni kulturi. To pa spet krepí razlike in sovražnosti, ki pogosto segajo daleč nazaj v zgodovino. Proces gospodarske modernizacije in socialnih sprememb po

WOODY ALLEN

Dober človek sem

Mr. Allen, medtem ko prihaja v ameriške kinodvorane vaš novi film Manhattan Murder Mystery, potujete po Evropi. Ali ne bi bili raje na premieri?

V takšnih trenutkih sem bil že od nekdaj raje daleč proč. Saj tako ali tako ne morem nič več storiti. In v mislih sem že dolgo sredi priprave na svoj naslednji film, katerega snemanje se bo začelo 24. septembra.

Niste prav nič živčni ali napeti, kakšen bo odmev?

Upam pač, da bo film dobro sprejet. Če bo ugajal kritikom, bo imel tudi svoje občinstvo, v nasprotnem primeru pa ne. Kaj več se tu ne da narediti.

Ali tako zelo verjamete v učinek kritik?

Pri Arnoldu Schwarzeneggerju ali Sylvestru Stalloneju seveda ne igrano nikakršne vloge, pri meni že. Vsekar negativno.

Ali morda vplivajo na vaše nadaljnje delo? Ali, kako se odločate o tem, katerega projekta se boste lotili?

Zmeraj lahko snemam le tisti film, ki bi ga v danem trenutku najraje snemal. Nobeno drugo razmišljanje ne pelje nikamor.

Precej presenetljivo je, da na trpkosti svojih prejšnjih filmov, kot sta Senca in megla ali Moje in žene, prihajate s tako veselo komedijo.

Že mogoče, a prvi to sem si hotel končno privoščiti. Pred mnogimi leti, ko sem začel pisati scenariji, iz katerega je potem nastal Annie Hall, se je začelo s tem, da prideva z Diane Keaton iz kina, kjer sva gledala kriminalko. Greva domov in v divgulu se po naključju zapleteva v pogovor s svojima sosedoma, starejšim zakonskim parom – in malo pozneje, ko ženska nenadoma umre, se nekako porodi sum, da jo je morda mož umoril.

Natanko tako se zdaj začne Manhattan Murder Mystery...

Da, a takrat sem si rekel, saj vendar ne misliš delati kriminalke, in ta projekt odložil. Takrat sem mislil, da je kriminalka nekaj tako lahkotnega in tako ničevega, brez prave globine in tako naprej, saj za vendar ne boš pripravil leta dni življenja. Po nekaj letih in nekaj filmih sem se vrnil k zadevi, ker sem

napisal zase. Ko je vloga potem prevzela Diane, teksta sploh nisem spreminjal, a že samo zaradi njenega temperamenta je bila figura čisto drugačna in čudovito komična.

V filmu je prizor, v katerem se Diane Keaton prikrade v sosedovo stanovanje, ker bi rada našla dokaz, saj je prepričana, da je morilec. To spominja na prizor v Hitchcockovem Dvorskem oknu, kjer se Grace Kelly amatersko detektivko. Kaj naredite drugace kot Hitchcock, kadar režirate nekaj takega?

Sami ste rekli, da žanra ne jemljem resno. Seveda je Hitchcock na svojem terenu nepremagljiv. Sam tega ne bi nikoli mogel. Sicer pa je Dvorsko okno film, ki ga ne cenim kaj prida. Zgodba Cornella Woolricha je tako neverjetno briljantna, da bi iz nje nekaj iztisnil vsak bedak. Hitchcock ni naredil iz tega nič posebnega. Drugi Hitchcockov film, ki je tako kulturno čaščen in ki ga ne prenesem, je Vrtloglavica. To je kratko malo neumnost. Po drugi strani pa so Razvita, Tujca in vlaku in še posebno Senca dvoma absolutne umetnine.

Več o Hitchcocku ne bi bilo mogoče reči?

No, pač ne sodi med cineaste, ki jih jemljem zelo resno. Zame je nerazumljivo, da je mogel takšen človek, kot je Truffaut, o njem napisati tako debelo knjigo. Hitchcock zna odlično zabavati, ne sodi pa med resnične velikane.

Na začetku in na koncu svojega filma citirate dva klasika ameriškega »filme noir«. Dvojno zavarovanje Billyja Wilderja in Dama iz Sanghaja Orsona Wellesa. To torej bolj cenite?

Dvojno zavarovanje je čudovito. Mislim, da je to najboljši Wilderjev film in eden izmed desetih najboljših ameriških filmov sploh.

Pozornost zbija dejstvo, da ljudje v vaših filmih radi hodijo v kino, da pa pravzaprav gledajo le stare filme, v najslabšem primeru celo tiste z Bobom Hopom. Ali sploh obstajajo novi filmi, ki vas zanimajo?

Prav gotovo. Vendar je neverjetno veliko oddpala in malo dobrega. To so Scorsese, Coppola ali Robert Altman.

Torej približno vaša generacija. In mladi, jih sploh opazite?

Dobra sta se mi zdeli Seks, laži in video trakovi in nazadnje film tistih dveh črnih dvojčkov.

Menace II Society Allena in Alberta Hughesa?

Da, to je res dober film.

Iz dobrih starih časov niso le filmi, ki jih citirate, marveč tudi glasba. To so klasični jazz in stare popevke, zmeraj iz istega obdobja, kot da bi se bila zgodovina ameriške glasbe nehala leta 1950.

Tako je zame. Celó čé bom spomnal filme pri osemdesetih letih, morda o nepolnoma drugačnih temah, se moj glasbeni okus nikoli ne bo spremenil. Stari jazz in stare popevke, to je tisto, in vse, kar je prišlo po letu 1950, me ne zanima.

Ali se ne bojite, da bi nekega dne tudi vaši filmi postali staromodni?

K temu nimam kaj reči. Sam ne mislim tako.

Če človek prebira stare kritike, lahko ugotovi, da so spod peres ljudi, ki še danes zmeraj znova pišejo o vas. Vaši kritiki se starajo z vami, kakor se z vami stara vaše občinstvo in nekega dne bodo z vami umrli tako kritiki kot gledalci.

Prav to se bo zgodilo nekega dne in mislim, da proti temu ni mogoče prav nič storiti. Lahko si le rečem: Zmeraj delam film, ki me zanima, in upam, da bodo prišli gledalci, ki bi jih to zanima. Misel da bi naredil film, ki bi laskal določenemu občinstvu ali hotel ugajati mladim, bi bila zame nekaj groznega. Zmeraj bom znal in hotel te, kar znam in hočem.

Pa naj bo še tako staromodno?

Kaj neki to pomeni? Bergman je delal filme dolga desetletja in pozni niso slabši od zgodnjih. Pomislite na starega Buñuela, na Fellinija ali na Kurosavo, ki je v osemdesetih, pa še zmeraj snema.

Prizorišče skoraj vseh vaših filmov, od Manhattan do Manhattan Murder Mystery, je – ime pove vse – Manhattan in dogajajo se v zelo omejenem, homogenem okolju književnikov, igralcev, ljudi iz medijev in tako naprej. Videti je, da se je ta specifitni Manhattan Woodyja Allena v petnajstih letih tako malo spremenil, da se človek vpraša, ali se sploh hoče biti izsek iz realnosti ali pa je to umetni svet.

Zakaj? Vsakdo, ki tam živi, prepozna ta Manhattan, in to ne samo ulice. Kadarkoli je le mogoče, snemam na realnih krajih. Založba v Manhattan Murder Mystery je realna založba. Stanovanje je realno stanovanje na Upper West Side. Boljši trg je boljši trg.

Morda gre za vprašanje izseka. Videti je, da živijo vaše figure brez telefonske tajnice, brez telefaksa, brez videorekorderja ali brezžičnega telefona. Čedalje manj zbuja vti, da opisujete današnjo newyorško družbo.

Seveda imam idealizirano podobo o New Yorku in se bom zmeraj držal tega subjektiv-

vsem svetu rahla tradicionalne in krajevne vzorce identitete. To pa hkrati slabi nacionalno državo kot vir identitete. Nastale praznine je v mnogih delih sveta zapolnila vera, pogosto v obliki gibanj, ki jim je vtisnil pečat »fundamentalizem«. Takšna gibanja obstajajo v krščanstvu, budizmu, islamu, judovstvu in hinduizmu. V večini verstev in delov so v fundamentalističnih gibanjih aktivni mladi ljudje. »Desekularizacija sveta«, pripominja George Weigel, »je ena od značilnosti, ki daje pečat izzvenjajočemu 20. stoletju.« Ponovna oživitve religij, »božje maševanje« kot temu pravi orientalist Gilles Kepel, je temelj prizadevanja za prekoračitev meja in združevanje kultur.

Narajajoča kulturna zavest se bo zaradi dvojne vloge Zahoda še povečala. Po eni strani je Zahod na vrhuncu svoje moči. Hkrati pa morda ravno zaradi tega druge kulture doživljajo »vrnitev h koreninam«. Čedalje pogosteje je na Japonskem govor o gibanjih za samozavedanje in »aziatizacijo« ali zadnje čase tudi o polemiki med zagovorniki »zahodne« smeri na eni strani in »rusifikacije« na drugi v državi Borisa Jelcina. Mogočni Zahod stoji nasproti drugemu svetu, ki ima čedalje večjo željo, voljo in tudi več možnosti, da svet preoblikuje po nezahodnih merilih.

Kulturne posebnosti so težje zamenljive in zato tudi manj ogrožene kot politične ali gospodarske. V nekdanji Sovjetski zvezi lahko iz komunistov nastanejo demokrati, bogati postanejo revni in revni bogati, vendar pa se Rusi ne morejo spremeniti v Estonce in Azeri ne v Armence. V razrednih in ideoloških bojih se ključno vprašanje glasi: »Na kateri strani si?« Ljudje se lahko odločijo za eno stran ali pa prestopijo na nasprotno. V medkulturnih konfliktih pa se vprašanje glasi: »Kdo si?« Odgovor je točno določen in nespremenljiv. Kot je znano, lahko v Bosni, na Kavkazu ali v Sudanu napačen odgovor na to vprašanje pomeni kroglo v glavo. Še bolj kot pripadnost etnični skupini ljudi ostro in nedvoumno deli med sabo vera. Nekdo je lahko na pol Arabec in na pol Francoz in hkrati celo državljan obeh držav. Teško pa je biti pol katoličan in pol musliman.

Povečuje se gospodarski regionalizem. V celotnem obsegu se je delež trgovanja znotraj regij med letoma 1980 in 1989 v Evropi povečal z 51 odstotka na 59, v vzhodni Aziji pa s 33 na 37 odstotkov. Po vsej verjetnosti bodo postali regionalni gospodarski bloki v prihodnje še pomembnejši. Po eni strani bodo uspešni gospodarskega regionalizma še bolj okrepli zavest o pripadnosti določeni kulturi. Po drugi strani pa bo ta regionalizem uspešen le tedaj, če bo imel korenine v skupni kulturi, tako kot na primer v Evropski skupnosti.

Meje med kulturami kot žarišča kriz in prelivanja krvi nadomeščajo ideološke razmejitve hladne vojne. Ta se je začela, ko je železna zavesa politično in ideološko razdelila Evropo. Zdaj, po koncu ideološke delitve Evrope, se spet pojavlja kulturna delitev Evrope na zahodno krščanstvo na eni strani in pravoslavno krščanstvo in islam na drugi. Zametna zavesa kulture je kot najpomembnejša ločnica v Evropi nadomestila železno zaveso ideologije. Na meji med zahodno in islamsko kulturo že 1300 let potekajo spopadi in spori.

Stoletja stare napetosti pa lahko postanejo še zlohotnejše. Na severni meji islama so čedalje pogostejši konflikti med pravoslavnimi in muslimanskimi ljudstvi. Sem sodi klanje v Bosni, naraščajoče nasilje med Srbi in Albanci, krhki odnosi med Bolgari in turško manjšino, boji med Oseti in Čečeni in nenehne bitke med Armini in Azeri. Vera krepí ponovno oživljanje etnične identitete in podžiga ruske strahove za varnost južne meje.

Druge v Aziji so konflikti med kulturami ravno tako globoko zakoreninjeni. Zgodovinski trk med muslimani in hindujski na indijski podcelnici se danes ne kaže le v navzkrižjih med Indijo in Pakistanom ampak tudi v zaostrenem razdorju med verstvi znotraj Indije. V vzhodni Aziji ima Kitajska z večino sosed neresne meje spore. Po koncu hladne vojne so čedalje večjega pomena tudi temeljne razlike med Kitajsko in ZDA glede človekovih pravic in izvora orožja. Menda je Deng Xiaoping že leta 1991 izjavil, da se med Kitajsko in ZDA napoveduje »nova hladna vojna«. Enaka fraza je bila uporabljena tudi za težavne odnose med Japonsko in ZDA. Gospodarske konflikte med njima še zaostrojuje kulturne razlike. Ljudje na obeh straneh se medsebojno obtožujejo razizma. Vendar pa vsaj na ameriški strani nenaklonjenost ni rasistične narave, ampak je kulturno utemeljena. Temeljne vrednote, miselnost in vedenjski vzorci obeh družb so komajda lahko bolj različni. Naslednja svetovna vojna, če bo do nje prišlo, bo vojna med kulturami. Zahod zdaj nadzoruje vse politične zveze in varnostne organe in skupaj z Japonsko vse gospodarske institucije. Probleme svetovne politike in vprašanja varnosti rešuje organ, v katerem imajo glavno besedo ZDA, Velika Britanija in Francija. Vprašanja svetovnega gospodarstva rešuje organ, ki ga sestavljajo ZDA, Nemčija in Japonska. Odločitve, ki jih sprejemata Varnostni svet OZN in Mednarodni denarni sklad in ki predstavljajo interese Zahoda, so svetu prikazane tako, kot da zastopajo interese celotne svetovne skupnosti. Celó izraz »svetovna skupnost« je postal evfemističen zbirni pojem, ki naj bi za legitimne naredil ukrepe, ki odsevajo interese Zahoda. Zahod z mednarodnimi organizacijami, vojaško močjo in gospodarskimi sredstvi svet upravlja tako, da ostajajo nedotaknjena njegova prevlada, zavarovani njegovi interesi in temeljne vrednote. Tako namreč nov svet vidijo ljudje iz nezahodnih držav. In v njihovem pogledu na stvari je precej resničen. Spopad za vojaško in gospodarsko premoč kakor tudi za več vpliva v mednarodnih organizacijah je tako postal vir sporov med Zahodom in drugimi kulturnimi krogi. Kulturne razlike pa so nadaljnji vir konfliktov.

Na površju se zdi, da je zahodna kultura prevladala nad drugim svetom. Načeloma pa se zahodne predstave povsem razlikujejo od tistih, ki prevladujejo v drugih kulturah. Zahodne ideje individualizma, liberalizma, ustavnosti, človekovih pravic, enakosti, svobode, pravne države, demokracije, svobodne trgovine ali pa ločitve Cerkve od države v nezahodnih kulturah pogosto ne naletijo na odmev. Poskusí Zahoda, da bi te ideje širil, samo izjavo obrambno držo proti »imperializmu človekovih pravic« in prizadevanja za zavarovanje lastnih prastarih vrednot. Osrednja os prihodnje svetovne politike bo po vsej verjetnosti, če povzamemo izraz singapurskega politika Kišoreja Mahabubania, konflikt med »Zahodom in drugim svetom«, torej odgovor nezahodnih kultur na moč in vrednote Zahoda. Odgovori praviloma sledijo enemu ali kombinaciji treh naslednjih vzorcev. V skrajnem primeru utegnejo države, kakršni sta Burma ali Severna Koreja, izvajati politiko izolacionizma, da bi svoje prebivalstvo obvarovale pred vplivi ali miki Zahoda. Cena takšne usmeritve pa je visoka, zato le malo dežel krene samo po tej poti. Druga možnost so prizadevanja postaviti se povsem na stran »zmagovalca« in sprejeti njegove vrednote in institucije. Tretja pot pa je poskus najti protutež zahodnim vrednotam. Sem sodi razvijanje lastne gospodarske in

nikoli premišljevali o produkcijskih stroških?

Ne, čeprav je nenavadno. Vendar se zavedam, da sem imel izjemno srečo in da je moj položaj v ameriški kinematografiji enkraten. Imel sem srečo, da se ni nihče vmešaval v moj prvi film, čeprav nisem imel nikakršnega pomena, in da sem z njim dosegel uspeh in da se je to pri drugem filmu ponovilo. Tako sem lahko polagoma brez večjih konfliktov določil svoje pogoje: nevmešavanje darovalcev denarja in načelna neodvisnost.

Vas ni spodenel noben neuspeh?

Takšen način dela je bil od vsega začetka mogoče le zato, ker so moji filmi tako malo stali. Nekateri so prinesli malo denarja, nikoli kaj prida veliko, nekateri izgubo, vendar nikoli velikanske, ker pač niso bili dragi – tako sem se prebil.

Z minusom ali s plusom?

V celoti, mislim, da z majčkenim plusom. Vendar le zato, ker sem bil tako skromen: zadnji filmi so stali dvanajst ali kvejemu štirinajst milijonov dolarjev, kar je ravno polovica povprečnega hollywoodskega proračuna.

